

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE BULGARİSTAN'DAKİ ROMAN AZINLIĞINA
UYGULANAN ASİMİLASYON POLİTİKALARI (1945-1985)
ASSIMILATION POLICIES APPLIED TO THE ROMA MINORITY IN
BULGARIA DURING THE COLD WAR PERIOD (1945-1985)

İBRAHİM KAMİL

Doç. Dr. Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
Assoc. Prof. Dr. Trakya University, Faculty of Economics and Administrative Sciences Department of
International Relations

ibrahimkamil@trakya.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0002-8728-6851>

Atıf / Citation

Kamil, İ. 2020. “*Soğuk Savaş Döneminde Bulgaristan'daki Roman Azınlığına Uygulanan Asimilasyon Politikaları (1945-1985)”. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi - Journal of Turkish Researches Institute*. 67, (Ocak-January 2020). 637-666

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü- *Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi- *Received Date* : 28.02.2019
Kabul Tarihi- *Accepted Date* : 05.11.2019
Yayın Tarihi- *Date Published* : 31.01.2020
 : <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat4121>

İntihal / Plagiarism

This article was checked by iThenticate® programında bu makale taranmıştır.

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi - Journal of Turkish Researches Institute

TAED-67, Ocak - January 2020 Erzurum. ISSN-1300-9052

www.turkiyatjournal.com

<http://dergipark.gov.tr/ataunitaed>

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE BULGARİSTAN'DAKİ ROMAN
AZINLIĞINA UYGULANAN ASİMİLASYON POLİTİKALARI (1945-1985)
ASSIMILATION POLICIES APPLIED TO THE ROMA MINORITY IN
BULGARIA DURING THE COLD WAR PERIOD (1945-1985)

İBRAHİM KAMİL

Öz

Bulgaristan'daki Roman azınlığı, Türklerden sonra ülkenin en kalabalık nüfusuna sahiptir. Sayılarının 600 bin civarında olduğu Bulgaristan Komünist Partisi Merkez Komitesi Politbürosu tarafından 1989 yılında itiraf edilmiştir. Bugün Bulgaristan'daki Romanların yarıya yakın kendilerini “Türk Çingenesi” ve Müslüman olarak tanımlamaktadır. Romanların diğer yarısını Ortodoks “Bulgar Çingeneleri” ile “Romanya Çingeneleri” oluşturmaktadır. Türk etnik kimliğine sahip olduklarını söyleyen Romanların büyük çoğunluğu Bulgaristan'daki Türklerin yoğun olarak buldukları bölgelerde yaşamaktadır.

Bulgaristan'da İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlatılan, ülkedeki azınlıkların yok edilmesine yönelik faaliyetler Müslüman-Türk bilincine ulaşmış Romanları da kapsamıştır. Sonraki yıllarda asimilasyon politikaları hızlandırılmış, Bulgaristan siyasal iktidarının “tek milletli sosyalist bir toplum yaratma” politikası doğrultusunda Bulgaristan Komünist Partisi bir dizi kararlar almıştır. Romanlar, bu kararların uygulanması sırasında yapılan baskı ve zulümlere tepkilerini göstermişler; eylemler yaparak, mitingler düzenleyerek ve en üst makamlara şikâyet dilekçeleri göndererek, isimlerinin Bulgar isimleri ile değiştirilmesine karşı çıkmışlardır.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan, Romanlar, Türkler, Asimilasyon, BKP Kararları.

Abstract

The Roma minority in Bulgaria has the most populous community of the country after Turks. It was admitted in 1989 by the Politburo of the Bulgarian Communist Party Central Committee that their population was around 600 thousand. Today, approximately half of the Roma in Bulgaria describe themselves as “Turkish gypsies” and Muslims. The other half of them are composed of Orthodox “Bulgarian Gypsies” and “Romanian Gypsies”. The vast majority of the Roma claiming Turkish ethnic identity live in the regions where Turks in Bulgaria are heavily populated.

The acts launched in Bulgaria after the Second World War to destroy the minorities in the country also include the Roma who have reached Muslim-Turkish consciousness in the following years, assimilation policies were accelerated and the Bulgarian Communist Party made a series of decisions in line with the policy of Bulgaria's political power to “create a single nationalist socialist society”. The Roma have shown their reactions to oppression and persecution during the implementation of these decisions and were opposed to replacing their names with Bulgarian names by protesting against, organizing rallies and sending complaints to the highest authorities.

Key Words: Bulgaria, The Roma, Turks, Assimilation, BCP Decisions

Structured Abstract

There is a Roman minority in Bulgaria who is described as "the others." Their population has not been entirely determined. Different results have been obtained from the census conducted in several years. As of today, their number is estimated to be around 600 thousand.

It is possible to divide the Romanian Bulgaria into two different groups. Of the first group, 47.3% describe themselves as "Bulgarian Gypsies." Of the other group, 46.2% are "Turkish Gypsies." Both groups consider themselves natives of the country. 75% of Bulgarian Gypsies describe their mother tongue as Romanian and 20% Bulgarian. Turkish Gypsies declared 34% of them are the native speakers of Romanian, and 61% of Turkish.

Romans in Bulgaria have different beliefs. 44% of them are Orthodox Christians, and 39% are Muslims. Around 15% are Protestant, and 0.5% are Jewish. Some surveys also show Roma groups identifying themselves as Catholic-Turkish. According to some other sources, 46.6% of Roma describe themselves as Orthodox Christians, 49% as Muslims, and 5.4% as others.

The vast majority of Romans, who say they are Muslim-Turkish, live in areas with a Turkish minority in Eastern Bulgaria. They are described as "Turkish Gypsies." They have adapted to the Turkish language and culture. They settled in the city center and neighborhood and towns and villages of Varna, Shumen, Razgrad, Silistra, Tirgovište, Tolbuhin, Ruse, and Burgaz. Their numbers are not fully known. All of them are Muslim. They speak Turkish and Romanian. Plovdiv in southern Bulgaria is an example of the coexistence of Roma and Turks. The population of Roma living in the neighborhoods of "Beymescit" and "camel Barn" is more than 30 thousand. Only 5 thousand of the Roma identified themselves as Roma during the census, while the vast majority of them were Turks, and very few were Bulgarians.

Roma and Muslim-Turkish Roma, who express their Bulgarian ethnic identity, can live in separate regions, cities, towns, villages, and neighborhoods, and sometimes coexist in the same zone with different identities and beliefs. Very few of the Romans can speak Romanian, while those in the young and middle age group do not know Romanian at all. However, there have been crucial changes in the Roma, who consider themselves a Turkish ethnic group and become Turks. They always speak Turkish in their daily life. It is now possible to say that Turkish is the mother tongue of Muslim Roma.

For Romans, the family is essential. Starting a family and having many children means the rise of a Roma's social status. In some Roma groups, the bridewealth is given under the name of "Father's right" when they have gone for wife. The vast majority of Roma in Bulgaria are stove manufacture and repair, tinting of kitchenware, buying and selling cattle called "cambazlık," wicker basket making and selling, aba making, tailoring, etc. some of them are engaged in craftsmanship, which is no longer common, and some of them are continued. In recent years, they are mainly involved in the marketing of Turkish goods that they buy and take from Turkey and work in construction works. Although population densities are stated as eastern Bulgaria, it is known that Roma in Bulgaria is distributed throughout the whole country and live in southern Bulgaria and Rhodopes. They mostly prefer to be among the Turks. For example, there are Romans in the villages of Avren, Chernicevo, and Gorni Yuritsi in Krumovgrad, where Pomak Turks live in the Rhodopes. It is possible to see Romani people in small groups but also in the cities and villages at the foot of the Rhodope Mountains. They say that they are Muslims and Turks.

This study shows that Romani people are the country's second-most populous minority among Bulgarian citizens after the Turks. It was understood that the vast majority of Roma were Muslims, spoke Turkish, and identified themselves as Turks.

It has been observed that Romani people in Bulgaria prefer villages, towns, and cities where there are more Turks than other minorities, such as Armenians, Jews, and Greeks. The Romans were not interested in politics. They chose to do small, day-to-day jobs to keep their lives going.

After the Second World War, the political administration of Bulgaria began to pressure Roma in its country, forcibly replacing their names with Bulgarian names. This application was decided by

the Politburo of the Central Committee of the Communist Party of Bulgaria. In this respect, the Politburo made many secret decisions and wanted to end the operation of changing the names of the Roma without attracting the reaction of the Turkish and world public opinion.

Local units of the Communist Party of Bulgaria with the police, gendarmerie, and intel agencies carried out the name change operation. However, when the oppression and persecution leading up to the killings were carried out during this practice, the violent reaction of the Roma who did not consent to their identity being forcibly changed was encountered. The Roma went to various public institutions and institutions, especially the National Assembly of Bulgaria, to tell them about their experiences, and filed complaints against them.

In their petition, the Roma stated that they did not consent to the forced replacement of the names of themselves, their families, and especially their newborn children with Bulgarian names. They have written that they will struggle to prevent this.

Besides, they embodied their reactions in the way they stated in their petitions and formed local delegations in the regions in which they were located. They collected money and sent these delegations to Sofia to convey their grievances. These delegations submitted petitions to the relevant authorities and held protests.

The Bulgarian political administration has not renounced its decision to change the names of the Roma forcibly but has tried to assimilate this minority and integrate it into Bulgarian Socialist Society.

The aim of the implementation of these policies towards Roma in Bulgaria is to turn the Roma who have reached the Muslim-Turkish consciousness back into their former State and to separate them from the Turks. These studies have also been relatively successful. Implemented in the first years of socialist government aimed to change the names, to assimilate the minorities in the country and to make bulgarianization activities of "Muslim Gypsies" Bulgarian Turks, Pomak Turks, and the Tatars, Gagavuz Turks, and as the priority policy of Bulgarian State is reducing the number of the Muslim-Turkish minority.

Giriş

Bulgaristan Krallığı bağımsız bir devlet olarak 1908 tarihinde kurulmuştur. Bu tarihten itibaren Osmanlı Devleti ile Bulgaristan karşılıklı ikili antlaşmalar imzalamışlardır. Bu antlaşmaların tamamında Bulgaristan, ülkesindeki Müslüman azınlıklara hak ve menfaatlerinin tanınacağı sözünü vermiştir.

Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında ilk ikili antlaşma, bir protokol ve ekli sözleşme olarak 19 Nisan 1909 tarihinde İstanbul'da imzalanmıştır.¹ İstanbul Protokolü'nün ikinci maddesinde Bulgaristan, ülkesindeki Müslümanlara din ve mezhep hürriyeti tanımıştır. Bulgarlar gibi Müslümanlara da medenî ve siyasî haklar verilmiş, Halife-Padişah adına hutbe okunması ile Türk-İslam vakıflarının korunması karar altına alınmıştır.² Protokole ekli sözleşmede Bulgaristan Müslümanlarının dinî anlamda bağlı olacağı müftülükler düzenlenmiş, Müslüman cemaatin hakları ile vakıf malları hakkında hükümler belirlenmiştir.³

¹ Bilâl N. Şimşir, *Bulgaristan Türkleri*, 3. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2012, s. 78.

² Osman Keskiöğlü, *Bulgaristan'da Türkler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 1985, s. 38.

³ İbrahim Kamil, *Bulgaristan'daki Türklerin Hakları*, Yükseköğretim Kurulu Matbaası, Ankara, 1989, s. 17.

İki ülke arasında bir diğer antlaşma, 1913 Antlaşması⁴ ve Müftülüklerle İlgili Sözleşmedir. Taraflarca 29 Eylül 1913'te İstanbul'da imzalanmıştır. İstanbul Antlaşması da denilmektedir.⁵ Antlaşmanın sekizinci maddesi Bulgaristan'daki Müslümanların hak ve hürriyetlerini ele almıştır. Müslümanların, tıpkı Bulgar vatandaşlarının sahip olduğu hukukî ve siyasî haklarda olduğu gibi vicdan özgürlüğü ile dinî inancı ve ritüellerini yerine getirme hakkının bulunduğu belirtilmiştir.⁶ Müftülüklerle ilgili sözleşmede ise Bulgaristan'daki müftülük kurumu ve müftülük makamı tanımlanmış, her türlü hakları ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir. Antlaşma ve sözleşmede yer alan maddelerin birbirine benzer ve tamamlayıcı olduğu görülmüştür. Birçok haklar her ikisinde de belirtilmiş, Müslümanların okulları, vakıfları, encümenleri, cemaat örgütleri, müftülükleri, dili, dinî, gelenek ve görenekleri güvence altına alınmıştır.⁷

Bulgaristan'daki Müslümanların, Bulgar vatandaşları ile ilişkileri ile dinî vecibelerini yerine getirmeye yönelik faaliyetlerinin kurumsal bir yapıya kavuşturulması için Bulgar yönetimi 23 Mayıs 1919'da bir tüzük yayımlanmıştır.⁸ Tüzükte yer alan hususlar, Sofya'daki Başmüftü'nün sorumluluğunda, bölge müftüleri aracılığı ile yerine getirilmeye ve Bulgaristan'daki Müslümanlar yönetilmeye çalışılmıştır.⁹

Bulgaristan, Lozan Antlaşması'ndan sonra Türkiye Cumhuriyeti ile daimi dostluk kurmak için bir antlaşma daha imzalamıştır. Bu antlaşma 18 Ekim 1925 tarihinde Ankara'da, Türk-Bulgar Dostluk Antlaşması ve İkamet Sözleşmesi adıyla yürürlüğe girmiştir.¹⁰ Dostluk Antlaşmayla Bulgaristan; ülkesindeki Müslüman azınlığı din, dil ve milliyet özelliklerinden dolayı ayırıma tabi tutmayacak, okullarını, dinî ve hayır kurumlarını yaşatacak, siyasî ve hukukî haklarına hiçbir kısıtlama getirmeyecektir.¹¹ İkamet Sözleşmesi ise Bulgaristan'daki Müslümanların Türkiye'ye göçünü düzenlemeye yönelik yapılmıştır.

1944 yılına kadar Türkiye ile Bulgaristan arasında imzalanan ikili antlaşmalar Bulgaristan tarafından sıkça ihlal edilmiştir. Ülkesindeki Bulgaristan Türkleri, Pomak Türkleri, Tatar Türkleri ve Romanların oluşturduğu Müslüman cemaatin siyasî, hukukî ve dinî hakları görmezden gelinmiş, hatta bu azınlıklar asimile edilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede nüfusları 1.5 milyon civarında¹² olan bu topluluğun birlik ve beraberliğini bozacak, ayrıştırarak ve küçük gruplar haline getirecek politikalar yürütülmüştür. Bulgaristan Komünist Partisi (BKP) Merkez Komitesi (MK) Politbürosu bu görevi

⁴ Muzaffer Erendil, *Tarihte Türk-Bulgar İlişkileri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1976, s. 87.

⁵ Hüseyin Avni Bıçaklı, *Türkiye-Bulgaristan İlişkileri (1878-2008)*, İmge Kitabevi, Ankara, 2016, s. 94.

⁶ Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasî Tarih Metinleri, C. I*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, TTK Basımevi, Ankara, 1953, s. 463.

⁷ Kamil, *Bulgaristan'daki Türklerin*, s. 24.

⁸ Şimşir, *Bulgaristan Türkleri*, s. 80.

⁹ Ulrich Büksensüts, *Maltsinsvenata Politika v Bulgariya, Politikata na BKP Kim Evrei, Romi, Pomatsi i Turtsi, 1944-1989*, IMIR, Sofya, 2000, s. 31.

¹⁰ Ahmet Yavuz, *Türkiye Cumhuriyeti'nin Akdettiği Milletlerarası Andlaşmalar (20 Nisan 1920-1 Temmuz 1976)*, Dışişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1976, s. 98.

¹¹ Bilâl N. Şimşir, "Bulgaristan Türk Azınlığının Ahdi Durumu", *Türk Kültürü*, Y. 24, S. 264, Nisan 1985, s. 248.

¹² İsmail Cambazov, *Balkanlar'da Türkler ve Müslüman Azınlıklar*, 21. Yüzyıl Türk Kültür Merkezi Yayınları, Sofya, 2013, s. 199.

üstlenmiş, “tek milletli sosyalist bir toplum yaratmak” uğruna Bulgarlaştırma çalışmalarını organize etmiştir. Asimilasyon ve Bulgarlaştırma faaliyetleri 1944 sonlarından itibaren Romanlardan başlatılmış, 1970’lerde Pomak Türkleri ve 1984/85’te Bulgaristan Türklerine yöneltilmiştir.

Bu araştırmada, Soğuk Savaş döneminde Bulgaristan’daki siyasal iktidarın ve BKP’nin ülkesindeki Müslüman Romanlara yönelik ne gibi faaliyetleri olduğu, bu faaliyetlerin kişi hak ve menfaatlerini kısıtlayıcı, engelleyici ve azınlığın asimile edilmesine yönelik olup olmadığı incelenmeye çalışılmıştır.

1- Bulgaristan’daki Romanlar

Romanlar (Çingeneler) ¹³ Bulgaristan’da “ötekiler, diğerleri” olarak tanımlanmaktadır. ¹⁴ Romanların ülkedeki nüfusu tam olarak tespit edilememiştir. Bulgaristan’da farklı zamanlardaki sayımlarda farklı sonuçlar elde edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, 1946 yılında yapılan ilk sayımda Romanların nüfusları 170.011, genel nüfusa olan oranları ise %2.42 olarak tespit edilmiştir. ¹⁵ 1956 sayımına göre nüfusları 197.865, genel nüfusa oranları %2.60 olmuştur. ¹⁶ Türkiye’nin Sofya Büyükelçiliğine göre, 1961 tarihinde Bulgaristan’daki Romanların nüfusu 200 bin civarındadır. ¹⁷ Bir başka kaynak ise Romanların %3.7 ile Türklere sonra Bulgaristan’daki en kalabalık azınlık olduğunu, nüfus kütüklerinde 300 bin civarında kayıt bulunduğunu bildirmektedir. Yine aynı kaynak, Bulgaristan İçişleri Bakanlığının yaptığı sayımda nüfuslarının 553 bine kadar çıktığını da açıklamaktadır. ¹⁸ Bulgaristan’daki Romanların nüfusu 1965 sayımında 148.874’e, genel nüfusa olan oranları %1.81’e düşmüş, ¹⁹ 1975 yılında yapılan sayımda ise Romanların nüfusu birdenbire 18.323 kişi olarak açıklanmıştır. ²⁰

1989 yılında BKP MK’nin yaptırdığı bir araştırmada Romanların nüfusu 577 bin ile 600 bin kişi arasında tespit edilmiştir. ²¹ BKP MK Politbüroünün önemli üyelerinden Penço Kubadinski de 11 Nisan 1989 tarihinde düzenlenen Politbüro toplantısı sırasında yaptığı bir konuşmada Romanların sayısını 600 bin olarak belirtmiştir. ²² BKP arşivinde rastladığımız 6

¹³ 1971 yılında Londra’da yapılan Birinci Dünya Çingene Kongresinde bütün Çingenelere Roman olarak hitap edilmesi kararı alınmıştır. İsmail Cambazov, *Bulgaristan’da Başmüftülük Tarihi (1878-1944)*, Birinci Kitap, Bulgaristan Müslümanları Başmüftülüğü Yayınları, Sofya, 2013, s. 52.

¹⁴ İbrahim Karahasan Çınar, *Etniçeskiye Maltinsitva v Bilgariya, İstoriya, Kultura, Religiya, Obreden Kalendar*, İzdatelska Kışta “Lik”, Sofya, 2005, s. 147.

¹⁵ *Natsionalen Statistiçeski Institut*, Rezultati ot Prebroyavaneto na Naseleniyeto, T. 1, Demografski Harakteristiki, Sofya, 1994, s. 106, tablitsa 9.

¹⁶ Bükşenşüts, a. g. e., s. 222, tablo 5.

¹⁷ *Dış Türkler-Belgeler*, T. C. Dışişleri Bakanlığı AZEM Dairesi, Ankara, 1969, s. 72.

¹⁸ Sonya Hinkova, “İntegratsionna Politika i Maltinsitvena Problematika na Primerana Republika Bilgariya”, *Etnomaltinsitveni Problemi v Yugoiztoçna Evropa Prez 90’te Godinina XX vek i Evroatlantičeska İntegratsiya na Bilgariya*, (Ed.) Anton Pirvanov, Sofya, İz. “Albatros”, 2001, s. 210.

¹⁹ Bükşenşüts, aynı tablo.

²⁰ Bükşenşüts, a. g. e., s. 34.

²¹ Elena Maruşiakova vd., *İsiganite v Bilgariya*, “Klub 90”, Sofya, 1993, s. 93; İrfan Kaya Ülger de sayılarının 600 bine ulaştığını ifade etmiştir. “Balkan Gelişmeleri ve Türkiye: 1990’lı Yıllar”, *21. Yüzyıl Eşiğinde Türk Dış Politikası*, (Der.) İdris Bal, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001, s. 191.

²² *Ts. D. A.*, f. 1, op. 68, a. e. 3634, l. 83.

Haziran 1989 tarihine ait bir belge, Bulgaristan yönetiminin ülkedeki Roman nüfus ile ilgili düşüncesini bize yansıtmaktadır. Söz konusu tarihte BKP MK Politbürosu Bulgaristan'daki genel durum hakkında bir toplantı yapmış, Politbüro üyelerinden Naço Papazov konuya değinmiş, Burgaz'da 100 bin Roman'ın yaşadığını, genel olarak Bulgaristan'da 300 bin Roman nüfusu bulunduğunu söylemiştir.²³ Bulgaristan'daki komünist rejimin yıkılmasından sonra 4 Aralık 1992 tarihinde yapılan, toplumun etnik yapısını tespit etmeye yönelik anadil, din ve etnik aidiyetlerin de sorgulandığı²⁴ nüfus sayımında Romanların 313.396 kişi olduğu görülmüştür.²⁵ Bu sayı Büksenşüts'ün verdiği sayıyı doğrulamaktadır.²⁶

Bulgaristan'daki Romanların nüfusunda farklılıklar olmasını uygulanan sayım metotlarına ve BKP MK Politbürosunu oluşturan üyelerin kasıtlı söylemlerine bağlamak mümkündür. Sayımlar ve bilgilerin derlenmesi sırasındaki resmî ve resmî olmayan çalışmalar da bu farklılığı ortaya çıkarabilmektedir. Keza nüfus sayımları yapılırken, tasnif gereği, kimler Roman olarak adlandırılacaktır ve sayıları nasıl tam olarak belirlenecektir? Bu aşamada zorluklarla karşılaşıldığı görülmektedir. Mesela: Bulgaristan'da kendisini Roman olarak tanımlayanların sayısı 370.908 iken, anadilinin Romanca olduğunu söyleyenlerin sayısı 327.882'dir.²⁷ Farklı yazarların yaptıkları araştırmalar ve verdikleri istatistiklere göre, Romanların sayısı 417 bin ile 776 bin arasında değişmektedir.²⁸

Bulgar araştırmacılarından Maruşiakova ve Popov Bulgaristan'daki Romanların sayısını 800 bin olarak vermektedir.²⁹ 1 Mart 2001 tarihinde yapılan nüfus sayımına göre, 7.928.901 olan Bulgaristan nüfusundan %4.7'si yani 370.908 kişi kendisini Roman olarak tanımlamıştır.³⁰ Bulgaristan Millî İstatistik Kurumunun da doğruladığı bu sayıya kendisini Bulgar, Türk veya Romen olarak tanımlayan³¹ 300 bin ile 400 bin Roman'ı da eklemek gerekmektedir.³² Balev de Roman nüfusunu 500 bin ile 700 bin arasında vermektedir.³³ Bazı Amerikalı uzmanlar ise bu sayıyı 800 bin ile 900 bin arasında göstermektedir.³⁴ Romanları

²³ Ts. D. A., f. 1, op. 68, a. e. 3670, l. 35.

²⁴ Ilona Tomova, Otnosno Nyakoi Problemi, Koito Mogat da Vızniknat Pri Popılvane na Otvovorite na Vıprosite za Etnodemografskite Harakteristiki na Naselenieto pri Prebroyavaneto, *Natsionalen İnstıtut za Prebroyavane i Jılıšten Fond*, Sofya, 1992, ss. 3-8.

²⁵ Nurcan Özgür, *Etnik Sorunların Çözümünde Hak ve Özgürlükler Hareketi*, DER Yayınları, İstanbul, 1999, s. 43; *Natsionalen Statistıçeski...*, s. 194, tablitsa 24.

²⁶ Büksenşüts, a. g. e., s. 222, tablo 5.

²⁷ Aleksey Pomporov, "Podhodi i Problemi pri Formurane na İzvadkiza İzsledvane na Romskoto Naselenie v Bılgariya", *Sotsiologıçeski Problemi, Spetsialen Broy*, Godina XXXX, Sofya, 2008, s. 61.

²⁸ Aleksey Pomporov, "Broyat na Romskoto Naselenie v Bılgariya Kato Problem Pri İzgrajdaneto na Adekvatna Sotsialna Politika", *İntegratsiyata na Romite v Bılgarskoto Obştetsvo*, (Ed.) V. Topalova, A. Pomporov, Sofya, 2007.

²⁹ Maruşiakova vd., a. g. e., s. 93. Ayrıca bkz.: Büksenşüts, a. g. e., ss. 34-35, dipnot 78.

³⁰ Mihail İvanov, "Za Politikata na Sotsialno Vklüçvane na Romite", *Sotsiologıçeski Problemi, Spetsialen Broy*, Godina XXXX, Sofya, 2008, s. 68.

³¹ Pomporov, "Podhodi i Problemi...", s. 61.

³² İvanov, "Za Politikata na...", s. 68.

³³ İ. Balev vd., "Demografski Protsestı i Bıdeşti Tendentsii v Razvıtieto na Bılgariya", *Demografsko Razvıtie na Republika Bılgariya*, Sofya, 2005, s. 11.

³⁴ J. Denton, *Roma Political Participation in Bulgaria*, Washington: NDI, 2003, s. 5'ten aktaran Pomporov, "Podhodi i Problemi...", s. 61.

Bulgaristan'daki diğer azınlıklardan ayıran önemli bir özellik vardır. Örneğin 1992 yılında yapılan sayımdaki bilgilere göre, nüfuslarının %66'sı 30 yaş altındadır. %28.9'u ise 31 ile 59 yaş arasındadır. Sadece %5.1'i 60 yaşın üstündedir. Dolayısıyla Romanların yüksek doğum oranlarının aksine kısa ömürleri olduğu anlaşılmaktadır.³⁵

2011 yılında yapılan son nüfus sayımına göre Bulgaristan'daki Romanların nüfusu 325.343 kişi olarak belirlenmiştir.³⁶ Bu sayı ülke nüfusunun %4.9'unu oluşturmaktadır. Hâlbuki bu tarihte resmi olmayan verilere göre Romanların nüfusunun 750 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir. 2011 sayımındaki miktar ile tahmin edilen miktar arasındaki farkın, son nüfus sayımında 600 bin kadar Bulgar vatandaşının etnik kimliğini belirtmemesinden ve Müslüman Romanların kendilerini Türk olarak yazdırmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.³⁷

Bulgaristan'daki Romanları iki gruba ayırmak mümkündür. Bunların %47.3'ü kendilerini "Bulgar Çingenesi" olarak tanımlamaktadır. %46.2'si kendilerinin "Türk Çingenesi" olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca %5 civarında "Romanya Çingenesi" ve %1.5 kadar "gezgin" veya "konar-göçer" Roman vardır. Her iki büyük grup kendilerini "yerli" olarak görmektedir.³⁸ "Bulgar Çingenesinden" %75'i ana dilini Romanca, %20'si Bulgarca olarak açıklarken, "Türk Çingenesinden" %34'ü ana dilini Romanca, %61'i Türkçe olduğunu söylemektedir. "Romanya Çingenesinin" %14'ü Romanca konuşurken, %84'ü Romence konuşmaktadır. Diğer küçük grup Romanlar büyük oranda anadil olarak Romancayı kullanırken, sadece %10'u anadil olarak Bulgarca konuşmaktadır.³⁹

Bulgaristan'daki Romanların farklı inançları vardır. Bunların %44'ü Ortodoks Hristiyan, %39'u Müslümandır. %15 civarında Protestan, %0.5 kadar da Musevi olanı bulunmaktadır.⁴⁰ Bazı anketlerde kendilerini Katolik-Türk olarak tanımlayan Roman gruplarına da rastlanmaktadır.⁴¹ Başka bazı kaynaklara göre, Romanların %46.6'sı kendisini Ortodoks Hristiyan, %49'u Müslüman, %5.4'ü ise diğerleri olarak tanımlamaktadır.⁴²

Müslüman-Türk olduklarını söyleyen Romanların büyük çoğunluğu Doğu Bulgaristan'daki Türk azınlığın bulunduğu bölgelerde yaşamaktadırlar.⁴³ "Türk Çingenesi" olarak tanımlanmaktadırlar. Türk dil ve kültürüne intibak etmişlerdir.⁴⁴ Varna, Şumnu (Şumen), Razgrad, Silistre, Eski Cuma (Tırgovişte), Dobriç (Tolbuhin), Rusçuk (Ruse) ve Burgaz'ın şehir merkezi ve mahalleleri ile kasaba ve köylerine yerleşmişlerdir.

³⁵ İlona Tomova, *The Gypsies in the Transition Period*, Sofia, 1995, s. 30'dan aktaran Büksenşüts, *a. g. e.*, s. 35.

³⁶ *Bulgaristan'da İnsan Hakları, Temel Hak ve Hürriyetler, "2014 Raporu"*, (Ed.) Bülent Yıldırım, Trakya Üniversitesi Matbaası, Edirne, 2016, s. 30.

³⁷ Kader Özlem, "Bulgaristan Romanlarının Güncel Sorunlarına Yönelik Bir Değerlendirme", *Avrasya Etüdleri, Balkanlar Özel Sayısı*, Y. 22, S. 50/2016-2, ss. 75-76.

³⁸ Tomova, *The Gypsies...*, s. 19'dan aktaran Büksenşüts, *a. g. e.*, s. 36.

³⁹ Büksenşüts, *a. g. e.*, ss. 36-37.

⁴⁰ Büksenşüts, *a. g. e.*, s. 37.

⁴¹ Veselin Popov, "Preferiranoto Etničesko Samosıznanie pri Tsiganite v Bulgariya", *Seminar 2, Aspekti na Etnokulturnata Situatsiya v Bulgariya i na Balkanite, 21-23 Fevruari 1992*, (Ed.) Valeriy Rusanov, Tsentr za İzsledvane na Demokratiyata, Fondatsiya "Fridrih Nauman", Sofya, 1992, s. 89.

⁴² Veska Kojuharova, "Retrospektiven Pogled Kim Romskata Obštност ot Sredata na 80'te Godinina XX. Vek", *Sotsioloģičeski Problemi, Spetsialen Broj*, Godina XXXX, Sofya, 2008, s. 252.

⁴³ Popov, *a. g. m.*, *Seminar 2 ...*, s. 89.

⁴⁴ Ali Kemal Balkanlı, *Şarkî Rumeli ve Buradaki Türkler*, Elhan Kitabevi, Ankara, 1986, s. 289.

Sayıları tam olarak bilinmemektedir. Tamamı Müslümandır. Türkçe ve Romanca konuşmaktadırlar.⁴⁵ Bulgaristan'ın güneyinde kalan Filibe (Plovdiv), Romanların ve Türklerin bir arada yaşamasına örnek teşkil etmektedir. “Beymescit” ve “Develer Ahır” mahallelerinde⁴⁶ oturan Romanların nüfusu 30 binden fazladır. Nüfus sayımları sırasında Romanların sadece 5 bin kadarı kendisini Roman olarak tanımlarken, geriye kalan büyük çoğunluğu Türk olduğunu, çok azı da Bulgar olduğunu belirtmiştir.⁴⁷

Bulgar etnik kimliğinden geldiğini ifade eden Romanlar ile Müslüman-Türk Romanlar ayrı bölge, şehir, kasaba, köy ve mahallelerde yaşayabildikleri gibi, bazen aynı mahallede farklı kimlik ve inançla bir arada bulunabilmektedirler. Romanların çok azı Romanca konuşmakta, genç ve orta yaş grubunda olanlar ise Romancayı hiç bilmemektedirler. Ancak kendilerini Türk etnik grubundan sayan ve Türkleşen Romanlarda büyük değişiklikler olmuştur. Sosyal hayatlarında sürekli Türkçe konuşmaktadırlar. Artık Türkçe'nin Müslüman Romanların anadili olduğunu söylemek mümkündür.⁴⁸

Romanlar için aile önemlidir. Aile kurmak ve çok çocuk yapmak bir Roman'ın sosyal statüsünün yükselmesi demektir. Bazı Roman gruplarında gelin almaya gidildiğinde “baba hakkı” adı altında başlık parası verilmektedir.⁴⁹ Bulgaristan'daki Romanların büyük çoğunluğu soba imalâtı ve tamiri, mutfak eşyalarının kalaylanması, cambazlık adı verilen büyükbaş hayvan alım satımı, hasır sepet yapımı ve satımı, abacılık, terzilik vs. gibi bir kısmı artık yaygın olmayan, az da olsa bazılarının devam ettirildiği zanaatkârlık işlerini yapmaktadırlar. Son yıllarda daha çok Türkiye'den satın alıp götürdükleri Türk mallarının pazarlanması ile uğraşmakta, inşaat işlerinde çalışmaktadırlar.⁵⁰ Nüfus yoğunlukları Doğu Bulgaristan olarak belirtilmesine rağmen Bulgaristan'daki Romanların bütün ülkeye dağıldıkları, bu çerçevede Güney Bulgaristan'da ve Rodoplarda da yaşadıkları bilinmektedir. Çoğunlukla Türkler arasında bulunmayı tercih etmektedirler. Mesela: Rodoplarda Pomak Türklerinin yaşadığı Koşukavak'a (Krumovgrad) bağlı Avren, Çerniçevo ve Yukarı Yörükler (Gorni Yüritsi) köylerinde Romanlar vardır.⁵¹ Küçük gruplar halinde de olsa Rodop dağlarının eteklerindeki şehir ve köylerde de Roman halkına rastlamak mümkündür. Bunlar kendilerinin Müslüman ve Türk olduklarını söylemektedirler.⁵²

⁴⁵ Hristo Küçükov, “Turskite Tsigani v Severoiztočna Bilgariya”, *Seminar, Aspekti na Etnokulturnata Situatsiya v Bilgariya, 8-10 Noemvri, 1991*, (Ed.) Valeriy Rusanov, Tsentr za İzsledvane na Demokratiyata, Fondatsiya “Fridrih Nauman”, Sofya, 1992, ss. 124-125.

⁴⁶ Balkanlı, *a. g. e.*, s. 290.

⁴⁷ İvanov, “Za Politikata na Sotsialno”, s. 71.

⁴⁸ Popov, *a. g. m.*, Seminar 2 ..., s. 90.

⁴⁹ Çınar, *a. g. e.*, s. 150.

⁵⁰ Hristo Küçükov, “Zanayatite na Turskite Tsigani ot Severoiztočna Bilgariya (Provadiya i Provadiyska Oblast)”, *Seminar 2, Aspekti na Etnokulturnata Situatsiya v Bilgariya i na Balkanite, 21-23 Fevruari 1992*, (Ed.) Valeriy Rusanov, Tsentr za İzsledvane na Demokratiyata, Fondatsiya “Fridrih Nauman”, Sofya, 1992, ss. 99-104.

⁵¹ Aleksandır Dimitrov, “Tsiganite v Bilgariya-İdei i Stoynosti (Po Materiali ot Terenon Sondaj v Kırdjaliyski i v Haskovski Okrıg)”, *Seminar, Aspekti na Etnokulturnata Situatsiya v Bilgariya, 8-10 Noemvri 1991*, (Ed.) Valeriy Rusanov, Tsentr za İzsledvane na Demokratiyata, Fondatsiya “Fridrih Nauman”, Sofya, 1992, ss. 106-107.

⁵² Karamihova, “Emigratsiyata ot Rodopite...”, ss. 31-32.

Romanların göç serüveni, VI. yüzyıldan XI. yüzyıla kadar Hindistan'dan Batı Avrupa'ya kadar devam etmiştir. Bu göçler çoğunlukla Türklerin olduğu topraklar üzerinde gerçekleşmiştir.⁵³ Her ne kadar IX. yüzyıldan itibaren İran'da görülen Romanların Anadolu'daki Bizans toprakları üzerinden Balkanlara geçtikleri⁵⁴ ve Osmanlı Devleti'nin Balkanları fethetmesinden önce buralara gelip yerleştikleri⁵⁵ ifade edilse de, Türklerin bölgede hâkimiyet kurmasıyla büyük ölçüde İslamiyet'i seçtikleri,⁵⁶ Müslümanlığı ve Türklük duygularını kazandıkları genel kabul gören yaklaşımlardandır. Keza Romanların Balkanlarda ve Doğu Avrupa'da varlıklarını devam ettirebilmesi Osmanlı Devleti sayesinde mümkün olmuştur.⁵⁷

Osmanlı Devleti'nin idari sisteminde, Romanların hukukî bir düzen içerisinde askerî amaçlı sevk ve idare edilebilmeleri için bir "Çingene Sancağı" kurulmuştur. XVI. yüzyıldan itibaren Rumeli Eyaleti'nde kurumsallaştırılan bu Çingene Sancağı'nın merkezi Kırklareli yapılmış; Romanlar Çorlu, Keşan, Hayrabolu, Malkara, Pınarhisar, Ferecik, İpsala, Dimetoka, Prevadi, Yanbolu, Gümülçine, İncegöz, Dügüncü İli, Eski Hisar-ı Zağra gibi yerlere yerleştirilmişlerdir.⁵⁸ Romanların, Osmanlı toplumu ile kaynaşmış oldukları, kendilerini yabancı hissetmedikleri o kadar aşikârdır ki 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda vatanın savunulması için bir araya gelen, gönüllü bölükler teşkil ederek talimlere başlayan dört bin kadar Müslüman, Rum, Latin ve Bulgarlar arasında Romanlar da yer almışlar, Osmanlı Padişah'ının takdirini kazanmışlardır.⁵⁹

2- Bulgaristan'daki Romanlara Yönelik BKP'nin Aldığı Kararlar

Bulgaristan Devleti ve Ortodoks Kilisesi'nin uyguladığı politikalar sayesinde bazı Roman grupları Hristiyan olmuşlardır.⁶⁰ İkinci Dünya Savaşı sırasında Bulgaristan'ın Yahudilerle birlikte Romanlara da baskılar yaptığı bilinmektedir. Ancak bunlara dair belgelerin sayısı sınırlıdır. Romanlar için Dupnitsa şehri yakınlarında bir tecrit kampı kurulduğu bilinmektedir.⁶¹ Ayrıca bazı resmî kaynaklardan, Bulgaristan'ın başka yerlerinde de bu tür kamplar oluşturulduğu tespit edilmiştir.⁶² Keza, "Milletin Savunulması" adıyla Bulgaristan Devleti'nin çıkardığı kanun çerçevesinde Yahudilere getirilen kısıtlamalar Romanlara da uygulanmıştır.⁶³ Romanların Sofya'nın merkezine ve büyük semtlere girmeleri, tramvaya binmeleri yasaklanmıştır. Gıda dağıtımı yapılırken Yahudilere tahsis

⁵³ Sinan Şanlıer, *Hukukî Düzenlemeler Işığında Osmanlı Çingeneleri*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2013, s. 7.

⁵⁴ İbrahim Sezgin, *Osmanlı Romanları, Sosyal ve Ekonomik Hayatla İlgili Belgeler*, Trakya Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. XXII.

⁵⁵ İsmail Altınöz, *Osmanlı Toplumunda Çingeneler*, TTK Yay., Ankara, 2013, s. 33.

⁵⁶ *Bulgaristan'da İnsan Hakları, Temel Hak ve Hürriyetler, "2014 Raporu"*, (Ed.) Bülent Yıldırım, Trakya Üniversitesi Matbaası, Edirne, 2016, s. 11.

⁵⁷ Şanlıer, a. g. e., s. 7.

⁵⁸ Şanlıer, a. g. e., ss. 14-15.

⁵⁹ Sezgin, a. g. e., ss. 111-114, Belge 46, 46-1.

⁶⁰ Elena Maruşiakova, "Tsiganite v Bılgariya i Tyahnata Religiya", *Seminar, Aspekti na Etnokulturnata Situatsiya v Bılgariya, 8-10 Noemvri 1991*, (Ed.) Valeriy Rusanov, Tsentr za İzsledvane na Demokratiyata, Fondatsiya "Fridrih Nauman", Sofya, 1992, s. 115.

⁶¹ Çınar, a. g. e., s. 151.

⁶² Büksenşüts, a. g. e., s. 38.

⁶³ Büksenşüts, a. g. e., s. 38.

edilenlerin çok daha azı Romanlara verilmiştir. 1989 yılından sonra milletvekili olarak Bulgaristan Parlamentosuna giren Roman asıllı Manuş Romanov'un sıkça belirttiği gibi, 1942 yılında Sofya'nın önemli semti "Fakülte"de Romanlar zorla Hristiyanlaştırılmışlardır.⁶⁴ Buna rağmen Romanların %60'ı Müslümanlıklarını korumuşlardır.⁶⁵

1945 yılından itibaren Bulgaristan Devleti ve BKP'nin, ülkesindeki azınlıklara yönelik politikasında değişiklikler olmuştur.⁶⁶ 1948 yılından sonra ise bütün etnik azınlıklara daha fazla hak ve özgürlükler tanınmış, adeta sınırlı kültürel özerklik verilmiştir.⁶⁷ Dolayısıyla Romanlara uygulanan sınırlamalar kaldırılmış, eski kültürel kimliklerine kavuşmaları istenmiştir. Roman kültür derneklerinin kurulması, Roman çocuklarının eğitimi için özel okulların açılması ve kendi gazetelerini çıkarmaları teşvik edilmiştir.⁶⁸

Bulgaristan'daki Romanlara yönelik bu politikaların uygulanmasındaki amaç; Müslüman-Türk bilincine ulaşmış Romanları tekrar eski hallerine dönüştürerek Türklerden uzaklaştırmaktır. Bu çalışmalarda nispeten başarılı da olunmuştur. Sosyalist iktidarın ilk yıllarında uygulamaya konulan, "Müslüman Çingenelerin", Bulgaristan Türklerinin, Pomak Türklerinin, Gagavuz Türklerinin ve Tatarların isimlerini değiştirmeye, Bulgarlaştırmaya ve ülkesindeki azınlıkları asimile etmeye yönelik faaliyetler,⁶⁹ Bulgaristan Devleti'nin öncelikli politikası olmuş, Müslüman-Türk azınlığın sayısının azaltılması hedeflenmiştir.⁷⁰

1950'den itibaren ise Romanların Türk azınlığından uzaklaştırılması hızlandırılmıştır. 1950/1951 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçler devam ederken ülkedeki Romanların da bu göçle sayılarının azaltılması planlanmıştır.⁷¹ Bulgaristan İçişleri Bakanlığı, 1950'de 130 bin Roman'a mektup göndermiştir. Bu mektuplarda Romanların ve Tatarların kendilerini Türk olarak yazdırabilecekleri ve göçten faydalanarak Türkiye'ye gidebilecekleri belirtilmiştir. Bulgaristan yönetiminin bu uygulaması Romanların yeniden isimlerini değiştirerek Türk ismi almaları arzusundan değil, hazır Türkler Türkiye'ye giderken Romanların da göç etmesini sağlamak politikasından kaynaklanmıştır.⁷² Romanların bu politikadan haberdar olup olmadıklarını söylemek zor olsa da 1950/1951 göçü sırasında Türkiye'ye 5 bin Roman gelmiştir.⁷³ Bu göçten sonra Bulgaristan Devleti'nin Romanlara yönelik yaklaşımında tekrar değişiklikler olmuştur. Yeni doğan Roman çocuklarına Bulgar isimleri koyma mecburiyeti getirilmiştir. Ayrıca Bulgar asıllı olmayan yetişkinlerin dilekçe vererek kendi isimleri ile birlikte anne-babalarının isimlerini de değiştirmeleri istenmiştir.

⁶⁴ Maruşiakova vd., *a. g. e.*, s. 87; Maruşiakova, "Tsiganite v Bılgariya i TyahnataReligiya"... , s. 115.

⁶⁵ İbrahim Yalimov, "Religioznata İdentičnost na Müsülmanite ot Bılgariya", *Godişnik na Visşiya İşlyamski İnstıtut*, (Ed.) Sefer Hasanov, Visş İşlyamski İnstıtut, Sofya, 4/2012, s. 242.

⁶⁶ İbrahim Kamil, *Bulgaristan Türkleri ve Göçler, Bulgaristan Komünist Partisi Gizli Belgeleri (1944-1989), Cilt I (1944-1953)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2018, s. CLXI.

⁶⁷ Çınar, *a. g. e.*, s. 151.

⁶⁸ Çınar, *a. g. e.*, s. 151; Büksensüts, *a. g. e.*, s. 39.

⁶⁹ İlker Alp, *Pomak Türkleri (Kumanlar-Kıpçaklar)*, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları: 2012/1, Edirne, 2012, s. 59.

⁷⁰ Büksensüts, *a. g. e.*, s. 60.

⁷¹ Kamil, *Bulgaristan Türkleri ve Göçler, C. I*, s. CLXII.

⁷² Büksensüts, *a. g. e.*, ss. 60-61.

⁷³ Çınar, *a. g. e.*, s. 151; Büksensüts, *a. g. e.*, s. 40; Bazı kaynaklarda bu sayının 1146 olduğu belirtilmektedir. Kadir Şeker, "1923-60 Arası Bulgaristan'dan Türk Göçleri ve Göçmenlerin Türkiye'de Karşılaştıkları Problemler", *Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı- IV*, Y. 21, S. 69, Ankara, Mart-Haziran 2015, s. 4082.

BKP, 1957'den itibaren ülkesindeki Romanlara yönelik aldığı tedbirleri arttırmış ve Bulgar halkı arasında kaynaşmaları için yapılacak çalışmaları belirleyen kararlar almıştır. Bunlardan bazıları şöyledir;

a- “Çingenelerin Durumlarını İyileştirmek”.⁷⁴

b- “Çingene Halkının Kültürünü, Yaşayış Şartlarını İyileştirmek ve Düzene Sokmak”.⁷⁵

c- “Çingene Asıllı Halkın Hayatını İyileştirmek ve İş İhtiyacını Karşılama”.⁷⁶

d- “Çingene Halkı ile İlişkilerde ve Sosyalist Moralin Oluşturulmasında Ortaya Çıkan Olumsuzluklarla Mücadele” başlatmak.⁷⁷

e- 258 numaralı Kararname ile “Romanlara Yönelik Her Türlü Olumsuzluğun Engellenmesi” çalışmaları yapmak.⁷⁸

Bu kararlar çerçevesinde Romanların kendileri arasındaki ayrımlara ve grup farklılıklarına bakılmaksızın sosyalist Bulgar halkı içinde eriyerek homojen bir yapı oluşturmaları istenmiştir. Bulgaristan Bakanlar Kurulunun Nisan 1958 tarihinde çıkardığı kararname doğrultusunda BKP MK “Millî Azınlıklar Arasında Çalışma” Bölümü bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda “Ayrımcılıkla Mücadele” konusu değerlendirilmiştir. İki ay sonra Vatan Cephesi Halk Meclisine bağlı Yürütme Komitesi de yeni kararlara imza atmıştır.

Bulgaristan Devleti ile BKP MK Politbürosu 5 Nisan 1962'de bir toplantı düzenlemiştir. Bu toplantıda alınan kararları “Protokol ‘A’, No: 101” adıyla uygulamaya koymuştur.⁷⁹ Söz konusu Politbüro toplantısına, Bulgaristan Devlet Başkanı Todor Jivkov başkanlık etmiş ve büronun 12 önemli üyesi katılmıştır. Katılımcılar, Bulgaristan'daki Romanların, Tatarların ve Müslüman inancındaki Bulgarların (Pomak Türklerinin) gittikçe Türkleşmesine karşı alınacak tedbirleri görüşmüşlerdir.⁸⁰ Görüşmeler sırasında BKP'nin, Bulgaristan'daki millî azınlıklara yönelik politikasında daima Marksist-Leninist öğretinin millî sorunlara bakışı doğrultusunda yaklaştığı ifade edilmiş, ülkedeki farklı dil, din ve milliyete sahip çalışanların siyasi ve sosyal haklarının garanti altında olduğu belirtilmiştir.⁸¹

Ayrıca BKP'nin Bulgaristan'daki Roman ve Türk azınlığın ekonomik ve kültürel geri kalmışlığını sonlandırmak için bir dizi tedbirler aldığı anlatılmış, 9 Eylül 1944'ten itibaren Bulgaristan'daki Müslümanların kalkındığı dile getirilmiştir.⁸² Komünist Partinin bu politikası sonucu azınlıkların, ülkede sosyalizmin kurulması ve yaygınlaşmasına katkıda buldukları, ekonomik durumlarının iyileştiği, yerel entelektüel bir sınıf oluştuğu, yaygın okullaşma sayesinde çocuklarının okula gitmeye başladıkları ve sağlık yardımlarının ücretsiz karşılandığı anlatılmıştır.⁸³ Ancak bu kültür devrimine rağmen bazı olumsuzluklar da

⁷⁴ Ts. D. A., f. 136, op. 26, a. e. 388, l. 2.

⁷⁵ Maya Grekova, “İntegratsiya na Romite v Bilgarskoto Obştetstvo: Dela i Dokumenti (1999-2007)”, *Sotsiologičeski Problemi, Spetsialen Broj*, Godina XXXX, Sofya, 2008, s. 106.

⁷⁶ Grekova, a. g. m., s. 106.

⁷⁷ Ts. D. A., f. 28, op. 16, a. e. 50, l. 184-186.

⁷⁸ Grekova, a. g. m., s. 107.

⁷⁹ Kamil, *Bulgaristan Türkleri ve Göçler*, C. I, s. CLXIV.

⁸⁰ Ts. D. A., f. 1, op. 6, a. e. 4749, l. 1.

⁸¹ Ts. D. A., f. 1, op. 6, a. e. 4749, l. 11.

⁸² Ts. D. A., f. 1, op. 6, a. e. 4749, l. 11.

⁸³ Ts. D. A., f. 1, op. 6, a. e. 4749, l. 11.

görülmüş, Bulgaristan'daki Romanların, Tatarların ve Pomakların Türkleşmeye devam ettikleri tespit edilmiştir. Bu azınlıklar Müslümanlıkla daha fazla ilgilenmeye ve Türk isimlerini kullanmaya başlamışlardır. Hatta Türkiye'nin bunlar üzerindeki propagandası sonucu 130 binden fazla Roman, 10 binlerce Tatar ve Pomak kendilerini Türk olarak kaydettirmişlerdir.⁸⁴ Rodoplar bölgesindeki Pomakların bir kısmı, Türklerin yoğun olarak yaşadıkları köylere göç ederek oralarda kendilerini Türk olarak kaydettirmişler ve evlilikler yoluyla Türklerle kaynaşmaya başlamışlardır. Bu Türkleşme yaygınlaşmış ve çocuklara da geçmiştir. Okullarda Roman, Tatar ve Pomak çocukları Türk çocukları ile bir araya gelmeye, arkadaşlık kurmaya başlamışlar ve daha fazla Türkleşmişlerdir.⁸⁵ Keza bu Türkleşmenin yaygınlaşmasında Türk asıllı hocaların da etkili olduğu görülmüştür.⁸⁶

Bu tespitleri yapan BKP MK Politbürosu, Bulgaristan'daki Roman, Tatar ve Pomaklar ile ilgili bir dizi kararlar almıştır. Bunlardan bazıları şunlardır;

a- Bulgaristan'daki Roman, Tatar ve Pomakların Türkleşmesini önlemek üzere BKP'nin, Vatan Cephesinin, Dimitrov Komünistleri Gençlik Birliğinin, Sivil Toplum Örgütlerinin, Köy Tarım Kooperatiflerinin (TKZS), Bakanlıkların ve Halk Meclisinin görev üstlenmesi, ideolojik-politik karşı propagandayı başlatması gerekmektedir.⁸⁷

b- Adalet Bakanlığı, Bakanlar Kuruluna bağlı "Halk Meclisleri" birimi ile işbirliği yaparak anayasada gerekli düzenlemeleri yapmalı, çıkarılacak yönetmeliklere dayanılarak dinî inancın ve kişi adlarının millî kimliği tanımlamada belirleyici olmadığı sıkça anlatılmalıdır. Keza karışık evliliklerden doğan çocukların Bulgar ismiyle kaydedilmesinin etnik aidiyeti kaybetmeye sebep olmadığı tekrarlanmalıdır. Yine çıkarılacak yönetmeliklerle, Bulgar vatandaşlarının hiçbir mahkemeye gitmeden, kendi arzularıyla yerel belediyelere verecekleri dilekçeler sayesinde kendisinin, çocuklarının, anne ve babasının isimlerini değiştirerek Bulgar ismini kolayca alabilecekleri açıklanmalıdır.⁸⁸ Bu işlemler sırasında kimsenin herhangi bir baskıyla karşılaşmayacakları belirtilmelidir. Ancak yine de BKP'nin yerel birimleri ile diğer devlet organları gerekli tedbirleri almalıdır.⁸⁹

c- Komünist Parti Komiteleri ile Belediye Meclisleri, nüfusa kendisini Türk olarak kaydettiren Roman, Tatar ve Pomaklara yönelik Bulgaristan İçişleri Bakanlığının 11 Mayıs 1950 tarih ve 5-434 numaralı yazısında belirtilen "Vatandaşlık Durumu" hakkında ayrıntılı açıklamalarda bulunmalı ve azınlık vatandaşları arasından kendisini Bulgar kaydettirenler örnek gösterilmelidir.⁹⁰

d- Belediye Meclisleri, Roman ve Pomakların Türk köylerine göç etmesini engellemelidir.⁹¹

e- Bulgaristan Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı ile Belediye Meclisleri, Roman, Tatar ve Pomakların Türkçe öğrenmelerini engelleyici tedbirler almalıdır.⁹²

⁸⁴ Ts. D. A., f. 1, op. 6, a. e. 4749, l. 12.

⁸⁵ Ts. D. A., f. 1, op. 6, a. e. 4749, l. 12.

⁸⁶ Ts. D. A., f. 1, op. 6, a. e. 4749, l. 12.

⁸⁷ Ts. D. A., f. 1, op. 6, a. e. 4749, l. 13.

⁸⁸ Ts. D. A., f. 1, op. 6, a. e. 4749, l. 13-14.

⁸⁹ Ts. D. A., f. 1, op. 6, a. e. 4749, l. 14.

⁹⁰ Ts. D. A., f. 1, op. 6, a. e. 4749, l. 14.

⁹¹ Ts. D. A., f. 1, op. 6, a. e. 4749, l. 15.

⁹² Ts. D. A., f. 1, op. 6, a. e. 4749, l. 15.

f- Savunma Bakanlığı ile İş ve İşçi Bulma Kurumu, Bulgar ismi alan Roman, Tatar ve Pomak gençlerine gerekli yardım ve kolaylıkları göstermelidir. Azınlık gençleri arasından Türkleşmeye meyilli olanlara karşı Bulgar millî şuurunu aşılavıcı çalışmalar yapılmalıdır.⁹³

g- Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı ile Bulgar Ortodoks Kilisesi, Roman, Tatar ve Pomakların cami hocalarının etkisi altına girmemesi için gerekli tedbirleri almalıdır. Bulgaristan'daki müftü ve hocaların sosyalist kanunlara uyup uymadıkları takip edilmeli, bu azınlıkların Türkleşmesi için faaliyette bulunmalarına izin verilmemeli, Türk asıllı resmi görevliler Roman, Tatar ve Pomakların yaşadıkları köylere atanmamalıdır.⁹⁴

h- Bulgaristan Bilimler Akademisi (BAN), Türk, Tatar ve Romanların çoğunlukta bulunduğu bölgelere tarihçi, etnograf, filolog gibi uzmanları göndermeli ve bu azınlıkların asıl kökenleri hakkında bilgiler vermelidir.⁹⁵

Bu kararlar çerçevesinde Bulgaristan, 1950 yılında gönderilen mektuplara binaen kendilerini Türk yazdıran Roman, Tatar ve Pomakların yeniden asıl milliyetlerine dönmeleri, yani Bulgar olmaları için müracaat etmelerini istemiştir.⁹⁶ Nisan 1962'den sonra ne kadar Roman'ın Türk-İslam isimlerinden vazgeçtiği bilinmemektedir.⁹⁷

Bulgaristan'daki Romanların kültürel tedbirlerle asimile olmaları için yapılan çalışmalara devam edilmiştir. Bu doğrultuda Roman okulları kapatılmış, Roman asıllı çocuklar diğer çocuklardan izole edilmiş ve ailelerinden uzaklaştırılmıştır.⁹⁸ Esasında Bulgaristan'daki Roman çocuklarının eğitimi birkaç aşamadan geçmiştir. Bunlar:

a- 1960'lı yıllarda Roman çocukları için yatılı okullar açılmıştır. Burada yaşama ve eğitim imkânları geniş tutulmuş ancak ekonomik yetersizlik ve ideolojik yaklaşım gerekçe gösterilerek kısa zaman sonra kapatılmıştır.

b- Daha sonra ortaokullara geçiş imkânı veren ilkokullar açılmıştır. Bunda da başarılı olunamamıştır.

c- Doğrudan Roman çocuklarına yönelik olmasa da onların daha çok ilgi gösterdiği özürü çocuklar için bir başka okul açılmış, kısa zamanda kapanmıştır.

d- Roman okulları adı altında okullar açılmıştır. Bu okullar sosyalizm döneminde Romanlar tarafından en fazla rağbet gören okullar olmuştur. Bunlar çoğunlukla yoksul bölgelerde ve Romanların yaşadığı mahallelerde açılmıştır. Bulgaristan Millî Eğitim Bakanlığına bağlı devlet okulları statüsünde olmuşlar ancak kısa bir süre sonra eğitim faaliyetine ara vererek Roman gettosunun yoksulluğunu yaşatan binalara dönüşmüşlerdir.⁹⁹

BKP ve Bulgaristan yönetimleri; Romanların eğitimi ve topluma kazandırılmaları çabalarına formüller ararken, esasında temel sorun olan Romanların eğitime olan ilgisizliği ve kaçışına çözüm bulmaya çalışmıştır.¹⁰⁰ Bu sebeple Bulgaristan'daki azınlık sorunu bir

⁹³ Ts. D. A., f. 1, op. 6, a. e. 4749, l. 15.

⁹⁴ Ts. D. A., f. 1, op. 6, a. e. 4749, l. 16.

⁹⁵ Ts. D. A., f. 1, op. 6, a. e. 4749, l. 16.

⁹⁶ Büksenşüts, a. g. e., s. 62.

⁹⁷ Kamil, *Bulgaristan Türkleri ve Göçler*, C. I, s. CLXIV.

⁹⁸ Grekova, a. g. m., s. 107.

⁹⁹ Valentina Milenkova, "Profil na Obrazovanie pri Romite v Bilgarski Usloviya", *Sotsiologičeski Problemi, Spetsialen Broy*, Godina XXXX, Sofya, 2008, s. 195.

¹⁰⁰ Nikolay Tilkidjiev, "Metodologičeski Podhod Kim Romite i Drugite Etnosi: Politika za Etnosa ili Politika za Emantsipatsiya na Individa?", *Sotsiologičeski Problemi, Spetsialen Broy*, Godina XXXX, Sofya, 2008, s. 8.

okyanus olarak düşünülürse, Roman sorunu bağımsız bir ada olmaktan çok sorunun önemli bir parçası olarak görülmüş ve çözüm bu çerçevede aranmıştır.¹⁰¹

Bulgaristan'da çift dilli olarak yayınlanan Roman gazetesi ile Roman tiyatroları yasaklanmış, topluca isimleri değiştirilmeye başlanmıştır. 1958 yılında göçebe olarak yaşayan Romanların atlarına ve arabalarına el konulmuş, Bakanlar Kurulu kararıyla malları müsadere edilmiştir.¹⁰² 1960'lı yıllarda ise Pomak Türklerinin ve Romanların gittikçe "Türkleştirilmesi" bahanesi ileri sürülerek Hristiyanlaştırılmalarına devam edilmiştir.¹⁰³ "Türk Çingeneleri" ve Romanlardan gerçek milliyetleri doğrultusunda yeniden nüfusa kayıt yaptırılmaları istenmiştir.¹⁰⁴ Siyasal anlamda Bulgaristan'daki partiler Romanlarla ilgilenmemişler ve onları bir güç olarak görmemişlerdir. Çünkü Romanların doğrudan siyaseti etkileyecek, zorlayacak ya da siyasetle ilgilenecek bir yaklaşımları olmamıştır.¹⁰⁵

Türk okullarının kapatılarak Bulgar okulları ile birleştirilmesinden sonra Bulgaristan'da yaşayan Türkler, Pomak Türkleri ve Müslüman Türk Çingeneler üzerinde baskılar gittikçe artmıştır. Okullarla beraber Türk isimlerinin de ortadan kaldırılması için planlamalar yapılmış, BKP'nin bölge komiteleri, yerel birimleri, belediyeler ile diğer kamu kurum ve kuruluşları bu isim değiştirme operasyonuna yavaştan başlamışlardır. Mesela;

a- Silistre'ye bağlı Tsar Samoil köyünden Hasan İsmail Salimov, Bulgaristan Halk Meclisine bir dilekçe yazarak, Müslüman Roman olan kendisi ve köydeki 12 aileye istekleri dışında isimlerini değiştirmeleri için yerel makamlar tarafından baskı yapıldığını belirtmiştir.¹⁰⁶ (Ek: 1)

b- Yine Silistre'ye bağlı Stefan Karadja köyünden İsmail Hüseyinov İrikov ve Asan Mustafov Eskidjiev Bulgaristan Halk Meclisine dilekçe göndermişlerdir. Bu dilekçede Türk asıllı Bulgar vatandaşı olduklarını yazmışlar, yerel yöneticilerin önce nezaketle, kabul edilmeyince de baskıyla Türk isimlerini Bulgar isimleri ile değiştirmek istediklerini belirtmişler, şikâyetçi olmuşlardır.¹⁰⁷

c- Pazarcık'tan Yaşar Ruskov Hüseyinov, Bulgaristan Halk Meclisine gönderdiği mektubunda, Pazarcık bölgesinde yaşayan Müslümanların isimlerini değiştirmesi için baskı gördüğünü, bu uygulamanın Ermeni ve Yahudileri kapsamadığını, sadece Türklere yapıldığını, kendisinin ve ailesinin Türk asıllı Bulgar vatandaşı olduğunu, bunun da verilen nüfus cüzdanında yazdığını, kendisinden alınan Türk isminin geri verilmesini istemiştir.¹⁰⁸ (Ek: 2)

d- Burgaz'dan Hüseyin Üzeyirov Hüseyinov Bulgaristan Halk Meclisine gönderdiği şikâyet mektubunda, emniyet müdürlüğüne çağırılarak tutuklandığını, zorla isminin değiştirilmek istendiğini dile getirmiştir.¹⁰⁹

¹⁰¹ Tilkidjiev, "Metodologiçeski Podhod Kim Romite", s. 8.

¹⁰² Nuredin, *a. g. e.*, s. 168.

¹⁰³ Yalimov, *a. g. m.*, s. 242.

¹⁰⁴ Çınar, *a. g. e.*, s. 152.

¹⁰⁵ Sonya Şuler, "Bednost i Etniçnost v Protsesa na Demokratizatsiya: Romite v Bılgariya", *Sotsiologiçeski Problemi, Spetsialen Broj*, Godina XXXX, Sofya, 2008, s. 140.

¹⁰⁶ *Ts. D. A.*, f. 1, op. 28, a. e. 23, l. 2.

¹⁰⁷ *Ts. D. A.*, f. 1, op. 28, a. e. 23, l. 5-7.

¹⁰⁸ *Ts. D. A.*, f. 1, op. 28, a. e. 23, l. 14-arkası.

¹⁰⁹ *Ts. D. A.*, f. 1, op. 28, a. e. 23, l. 10-arkası.

Bulgaristan Devlet Arşivi'nde Romanların, Tatarların ve Pomakların isimlerinin zorla değiştirildiğini belirten yüzlerce şikâyet dilekçesi ve mektup bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; Silistre'ye bağlı Tırnovtsi köyünden Recep Kadırov Zekeriev'in,¹¹⁰ Kadir Zekeriev Aliev'in,¹¹¹ Sali Mehmedov Topalov'un,¹¹² Burgaz'a bağlı Zidarovo köyünde yaşayan Türk halkının,¹¹³ aynı köyden Melezin Osmanov Muturciev'in,¹¹⁴ Pazarcık'a bağlı Rakitovo köyünden Aliş Hüseyinov Bantsov'un,¹¹⁵ aynı köyden Ayşe Ahmet Tromova'nın¹¹⁶ ve Ayşe Şevketova Sirbezova'nın,¹¹⁷ Velingrad'dan Aliş Mehmedov Rubski'nin,¹¹⁸ aynı şehirden Abdi Şerifov İsmailov'un¹¹⁹ ve Smolyan'a bağlı Djurkovo köyünden Emin Ahmedov Kutsosmanov ile Azmina Mehmedova Kutsosmanova'nın¹²⁰ dilekçeleridir.

Bazıları çalışmanın ekler kısmında değerlendirilen bu dilekçeleri verenlerden Aliş Hüseyinov Bantsov, Pazarcık'a bağlı Rakitovo köyündendir. Bulgaristan Halk Meclisine 10 Ocak 1962 tarihinde gönderdiği dilekçesinde; 23 Aralık 1961'de bir kız çocuğunun doğduğunu, kendisi Müslüman olduğu için kızına da Müslüman ismi vermek istediğini, ancak sağlık ocağındaki hemşire tarafından bunun ret edildiğini belirtmiştir.¹²¹ Çocuğuna bu sebeple isim veremediğini, 5 Ocak 1962'de konuyu sormak için tekrar yerel belediyeye gittiğinde çocuğuna Bulgar ismi vereceklerini, itirazı halinde kendileri bir Bulgar ismi seçip öyle nüfusa kaydedeceklerini söylemişlerdir.¹²² Bantsov verdiği şikâyet dilekçesine, kendisinin diğer Bulgaristan vatandaşları gibi eşit haklara sahip olduğunu, kanunlara göre isim değiştirme işinin kişinin rızasına bırakıldığını ve bu konuda baskı yapılamayacağını düşündüğünü de eklemiştir.¹²³ (Ek: 3)

Smolyan'a bağlı Djurkovo köyünden Kutsosmanov ailesi de 21 Ağustos 1962 tarihinde Bulgaristan Halk Meclisi Başkanlığına bir dilekçe göndermiştir. Dilekçede; 13 Temmuz 1962'de bir erkek çocukları olduğu, adını Şaban koymak istedikleri, ancak bu arzularının 40 gün geçmiş olmasına rağmen belediye meclisi tarafından kabul edilmediği, doğum belgesi vermedikleri için çocuk yardımı da alamadıkları belirtilmiştir.¹²⁴ (Ek: 4)

İsimlerin zorla değiştirildiğine dair Bulgaristan'ın çeşitli yerlerinden şikâyet dilekçelerinin gelmesi üzerine BKP MK "Propaganda ve Ajitasyon" Bölümü durumu değerlendiren ve açıklayan bir yazıyı BKP MK Sekreteri Mitko Grigorov'a göndermiştir.¹²⁵ (Ek: 5)

¹¹⁰ Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 23, l. 16-18.

¹¹¹ Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 23, l. 24-25.

¹¹² Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 23, l. 27-arkası.

¹¹³ Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 23, l. 36-arkası.

¹¹⁴ Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 23, l. 38.

¹¹⁵ Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 29, l. 2-arkası.

¹¹⁶ Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 29, l. 14-arkası.

¹¹⁷ Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 29, l. 16-arkası.

¹¹⁸ Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 29, l. 7.

¹¹⁹ Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 29, l. 9.

¹²⁰ Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 29, l. 18.

¹²¹ Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 29, l. 2.

¹²² Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 29, l. 2-arkası.

¹²³ Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 29, l. 2-arkası.

¹²⁴ Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 29, l. 18.

¹²⁵ Ts. D. A., f. 1, op. 15, a. e. 878, l. 1-2.

V. İvanov imzasıyla 6 Şubat 1963 tarihinde gelen yazıdan anlaşıldığına göre; isimlerinin Bulgar isimleri ile zorla değiştirildiğine dair gönderilen dilekçeler 1 Aralık 1962 - 15 Ocak 1963 tarihlerini kapsamaktadır. Bu dilekçeler Müslüman Romanlardan gelmiştir. Toplam 359 dilekçenin 331'i Silistre'ye bağlı Nova Çerna, Stefan Karadja ve Tsar Samoil köylerindedir.¹²⁶

1962'den itibaren BKP'nin bölge komiteleri özellikle Silistre, Razgrad, Tırgovişte, Kırcaali, Plovdiv ve diğer yerlerde yaşayan Romanların isimlerini Bulgar isimleri ile değiştirmeye başlamıştır.¹²⁷ Romanların bir kısmı bu baskıya karşı gelmiş, bir kısmı kabul etmiştir. Ancak kabul edenler daha sonra dilekçeler vererek eski isimlerini geri istemeye, yeni doğan çocuklarını Türk ismiyle kaydettirmeye başlamışlardır.¹²⁸ Dolayısıyla bu isteklere karşı bazı tedbirlerin alınması gerekmektedir;

a- BKP'nin bölge komitelerine bilgi verilerek Politbüronun 31 Ekim 1959 tarihinde aldığı karar ile Todor Jivkov'un 7 Şubat 1961 tarihli mektubu hatırlatılmalı ve bu kararların en sert biçimde uygulanması sağlanmalıdır.¹²⁹

b- Silistre, Razgrad, Tırgovişte ve Plovdiv'deki BKP bölge komitelerine görev verilmeli, Romanların değiştirilen isimlerini geri istediklerine dair dilekçe gönderdikleri yerlere giderek onları ikna etmelidirler,¹³⁰ denmiş ve gelişmeleri yerinde incelemek üzere bir müfettiş görevlendirilmesi tavsiye edilmiştir.

Bunun üzerine BKP MK "Propaganda ve Ajitasyon Bölümü" müfettişlerinden Ahmet Harunov bölgeye gönderilmiştir. Harunov'un görevi; Silistre ve civarında yaşayan Romanlar tarafından Sofya'ya gönderilen 339 dilekçe ile bu dilekçelerde belirtilen, daha önce kendilerine Bulgar ismi verilen Romanların eski Türk isimlerini geri istemeleri konularını incelemektir.

Ahmet Harunov, Silistre'ye bağlı Nova Çerna, Stefan Karadja ve Tsar Samuil köylerinde araştırma ve incelemeler yapmış ve hazırladığı raporunu 12 Mart 1963 tarihinde BKP MK Sekreteri Mitko Grigorov'a göndermiştir.¹³¹ Rapora göre; BKP MK Politbürosunun, Romanların isimlerinin değiştirilerek Bulgar isimleri verilmesi kararından sonra, BKP Silistre teşkilatı BKP MK'ne bağlı "Milli Azınlıklar Arasında Çalışma" bölümünden de yardım alarak, önemli faaliyetlerde bulunmuş ve bölgede yaşayan Romanların Bulgar ismi almalarını sağlamıştır. Özellikle konuya duyarlı Romanlar hemen adlarını değiştirmişlerdir. Yine de aralarında Komünist Partinin yerel üyelerinin de bulunduğu önemli bir kısmı, Bulgar ismi almayı ret etmiştir.¹³² Bu itirazları önlemek için bölge yetkililerine bir uyarı yazısı gönderilmiştir.¹³³ Yazıya binaen Komünist Partinin yerel komitesi, Nova Çerna ile Stefan Karadja köylerindeki, Bulgar ismi almak istemeyen

¹²⁶ Ts. D. A., f. 1, op. 15, a. e. 878, l. 1.

¹²⁷ Ts. D. A., f. 1, op. 15, a. e. 878, l. 1.

¹²⁸ Ts. D. A., f. 1, op. 15, a. e. 878, l. 1.

¹²⁹ Ts. D. A., f. 1, op. 15, a. e. 878, l. 2.

¹³⁰ Ts. D. A., f. 1, op. 15, a. e. 878, l. 2.

¹³¹ Ts. D. A., f. 1, op. 15, a. e. 878, l. 3-5.

¹³² Ts. D. A., f. 1, op. 15, a. e. 878, l. 3.

¹³³ Ts. D. A., f. 1, op. 15, a. e. 878, l. 3.

Romanları toplantıya çağırılmış, BKP MK kararının bir emir olduğu, üç gün içerisinde herkesin kararını vermesi gerektiği iletilmiştir.¹³⁴

Verilen süre geçmiş ve Romanlar Bulgar ismi almayı ret etmişlerdir. Bunun üzerine önde gelen Romanlardan Nova Çerna köyünden Hasan Koçanov ile Stefan Karadja köyünden Mustafa Eskidjiev karakola götürülmüş, zorla Bulgar ismi almaları sağlanmıştır. İsimlerini değiştirmeyen Romanlar ekonomik yoksulluğa itilmiş, bakkaldan ekmek almaları ile köy kooperatifinde çalışmaları yasaklanmış ve morallerini bozmak amacıyla sık sık karakola çağırılmışlardır. Nihayetinde Silistre bölgesinde yaşayan Roman halkı 9-20 Şubat 1961 tarihleri arasında Bulgar ismi almak zorunda bırakılmıştır.¹³⁵

Yine de Bulgaristan yönetiminin aldığı tedbirler ve yaptığı çalışmalar yeterli olmamış, bir süre sonra Romanlar eski Türk isimlerini geri almak için harekete geçmişlerdir. Bunlardan bir grup Sofya'ya kadar gitmiş ve Todor Jivkov ile görüşmek istemiştir.¹³⁶ Jivkov ile görüştürülmeyince bir avukata gitmişler ve şikâyet dilekçesi yazdırmışlardır.¹³⁷ Sonra bu dilekçeleri BKP MK'ne göndermişler, yeterli görmediklerinden bu defa Partinin bölge komitelerine gitmişler, belediyeler önünde sık sık mitingler yapmışlar, işe gitmemişler ve eski Türk isimlerini geri istemişlerdir.¹³⁸

Bu tespiti ve değerlendirmeyi yapan Ahmet Harunov, bir heyetle Romanların yaşadığı köyleri ziyaret etmiş, Komünist Parti üyeleri ve bazı Romanların ileri gelenleri ile görüşmüştür.¹³⁹ Görüşmelerde Romanlara, mücadeleden vazgeçmeleri ve Bulgar isimlerini kabullenmeleri kendilerine anlatılmıştır. Romanlar ise, Türk adlarını geri alana kadar şikâyet dilekçesi yazmaktan ve Sofya'ya gitmekten vazgeçmeyeceklerini söylemişlerdir.¹⁴⁰

BKP MK'nin "Propaganda ve Ajitasyon" bölümü müfettişleri Komünist Partinin yerel teşkilâtları ile de görüşmüşler, Romanları ikna etmeye yönelik çalışmaların devam etmesini kararlaştırmışlardır. Ancak durumun muhafaza edilebilmesi ve kontrol altına alınabilmesi için, Bulgar ismi almayan veya aldığı Bulgar ismini eski Türk ismiyle değiştirmek isteyen Romanlara fazla baskı yapılmaması, zamana yayılması ve şimdilik yeni doğan Roman çocuklarına Bulgar ismi koymadıkları için ailelere ceza verilmemesi kararlaştırılmıştır.¹⁴¹

Bulgaristan yönetiminin Romanlara yönelik politikası 1970'lerden sonra değişikliğe uğramış ve Romanların ekonomik kalkınmasına öncelik verilmeye başlanmıştır. BKP MK Sekreterliğinin 9 Ekim 1978 tarih ve 1360 sayılı kararıyla Bulgaristan Romanlarının Bulgar halkı ile kaynaşması ve sosyalist toplumun geliştirilmesine yönelik katkılarının sağlanması için bazı tedbirler alınmıştır.¹⁴² Buna göre;

¹³⁴ Ts. D. A., f. 1, op. 15, a. e. 878, l. 4.

¹³⁵ Ts. D. A., f. 1, op. 15, a. e. 878, l. 4.

¹³⁶ Ts. D. A., f. 1, op. 15, a. e. 878, l. 4.

¹³⁷ Ts. D. A., f. 1, op. 15, a. e. 878, l. 5.

¹³⁸ Ts. D. A., f. 1, op. 15, a. e. 878, l. 5.

¹³⁹ Ts. D. A., f. 1, op. 15, a. e. 878, l. 5.

¹⁴⁰ Ts. D. A., f. 1, op. 15, a. e. 878, l. 5.

¹⁴¹ Ts. D. A., f. 1, op. 15, a. e. 878, l. 5.

¹⁴² Milenkova, "Profili na Obrazovanie pri Romite", s. 195.

- a- Bulgaristan Romanlarına yönelik çalışmaların yaygınlaştırılması,
  - b- Bulgaristan'da tek bir sosyalist halk yaratılması çalışmalarına katkı amaçlı Romanların entegrasyonuna hız verilmesi,
  - c- Getto haline gelmiş Roman mahallelerinin 10-20 yıl içerisinde dağıtılması,
  - d- Romanlar için hazırlanmış ortaokul ve lise geçişli okullar ile yatılı okulların kapatılması,
  - e- Romanların düşünce yapılarında pozitif değişikliğe gidilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁴³
- Sosyalist iktidar döneminde Romanlara yönelik yapılan eğitim faaliyetlerinde yeterli başarı elde edilememiştir. 25 yaşlarına gelmiş olan Roman gençleri ancak 5. ve 6. sınıflara kadar okuyabilmiştir. Bir kısmı sadece ilkokulu bitirebilmiş büyük çoğunluğu okuma-yazma öğrenememiştir.¹⁴⁴

BKP MK Politbürosunun Romanların Bulgarlaştırılmasına yönelik politikasında değişiklik olmamış, 1970'lerin sonu ile 1980'lerin başına kadar Romanların büyük bir kısmına Bulgar ismi verilmiştir.¹⁴⁵ 1981-1983 yıllarında da bu uygulamalar sürdürülmüştür.¹⁴⁶ BKP MK Şubat 1984 yılında geniş katılımlı bir toplantı düzenlemiştir (Plenum), ülke çapında Türkler, Pomak Türkleri, Gagavuzlar, Tatarlar ve Türk Çingenelelere karşı yürütülen Bulgarlaştırma kampanyasının hızlandırılarak sonuçlandırılmasına karar vermiştir.¹⁴⁷

Dolayısıyla bu süreçte Bulgarlaştırılan Romanların sayısının arttığını tahmin etmek mümkündür. Bu tahmini daha gerçekçi hale Bulgaristan'ın eski Başbakanlarından Georgi Atanasov getirmiştir. Atanasov, 18 Ocak 1985 yılında BKP MK Politbürosunda yaptığı bir konuşmada "*Son birkaç yıl içerisinde Bulgaristan'daki Romanların Bulgar sosyalist halkı ile bütünleştirilmesi çalışmaları çerçevesinde yapılan nüfus cüzdanlarının değiştirilmesi uygulaması sonucunda 250 bin Roman, Bulgar ismi almıştır. Böylece bu halkın bir kısmının Türkleşmesi önlenmiştir ve Bulgar sosyalist halkı içinde kaynaşmışlardır*" demiştir.¹⁴⁸

Yugoslavya'nın Üsküp şehrinde yayın hayatını sürdüren Birlik gazetesi; Bulgaristan'ın sahte bir politikanın ardına sığınarak 2 milyon Türk ile 200 bin Makedon'un yanında 500 bin Çingene'nin de ismini değiştirdiğini ve soykırım işlediğini yazmıştır.¹⁴⁹ Böylece Bulgaristan'da yaşayan Romanların isimlerinin değiştirilmesi ve asimilasyonları sessiz sedasız gerçekleştirilmiştir.¹⁵⁰

¹⁴³ Milenkova, "Profili na Obrazovanie pri Romite", s. 195.

¹⁴⁴ Milenkova, "Profili na Obrazovanie pri Romite", s. 196.

¹⁴⁵ T. Deçeva, "Vliyaniye na Sotsyalistiçeskata Dirjava Virhu Bilgarskite Tsigani", *Bulgariya 1300, T. 3, İnstitutsii i Dirjavna Traditsiya*, Sofya, 1983, s. 573.

¹⁴⁶ Yılmaz, a. g. e., s. 116.

¹⁴⁷ Alp, *Pomak Türkleri...*, s. 69.

¹⁴⁸ *Prava i Svobodi*, N: 4, 11.3.1991, s. 9.

¹⁴⁹ İlker Alp, *Belge ve Fotoğraflarla Bulgar Mezâlimi (1878-1989)*, Trakya Üniversitesi Yayınları: 90/1, Ankara, 1990, s. 227.

¹⁵⁰ Büksenşüts, a. g. e., s. 63.

Sonuç

Nüfusları kesin olarak tespit edilememiş olmasına rağmen Romanların, Bulgaristan Türklerinden sonra ülkenin ikinci kalabalık azınlığı olduğunu söylemek mümkündür. Bulgaristan'daki Romanların büyük çoğunluğunun Müslüman olduğu, Türkçe konuştuğu ve kendilerini Türk olarak tanımladığı gözlemlenmiştir. Romanlar; Ermeni, Yahudi, Rum gibi azınlıkların yaşadığı bölgelerden çok Türklerin bulunduğu köy, kasaba ve şehirlere yerleşmeyi tercih etmişlerdir. Hayatlarını devam ettirecek küçük ve günlük işler yapmaktadırlar. Siyasete ilgileri olmamıştır.

Bulgaristan, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Romanlara baskı yapmaya, isimlerini Bulgar isimleri ile değiştirmeye başlamış, bu uygulamanın öncülüğünü BKP MK yapmıştır. BKP bu sebeple gizli kararlar almış, dünya kamuoyu ile Türkiye'nin tepkisini çekmeden operasyonu bitirmek istemiştir. Bu süreçte Romanlar isim değiştirme uygulamalarına karşı çıkmışlar, kimliklerini kaybetmemek için Bulgaristan Millet Meclisi başta olmak üzere çeşitli kurumlara şikâyet dilekçeleri göndermişlerdir. Yüzleri bulan bu dilekçelerinde Romanlar; kendilerinin, ailelerinin ve yeni doğan çocuklarının isimlerinin Bulgar ismi ile değiştirilmesini önlemek için mücadele vermeyi sürdüreceklerini dile getirmişlerdir. Nitekim mücadelelerini somutlaştırmışlar, Sofya'ya heyetler göndererek ilgili mercilere şikâyet dilekçeleri vermişler ve protestolarda bulunmuşlardır. Yine de Bulgaristan yönetimi, Soğuk Savaş yıllarında Bulgarlaştırma uygulamalarından vazgeçmemiş, konjonktürel durumlar hariç, Müslüman Romanları asimile etmeye ve Bulgar toplumu içerisinde kaynaştırmaya çalışmıştır.

Kaynaklar

1. Arşiv Belgeleri

- Bulgaristan Merkezî Devlet Arşivi**/Tsentrallen Dırjaven Arhiv/ Ts. D. A. (Merkezî Devlet Arşivi),
Fond/f. (Fon/Klasör), Opis/op.(Dosya), Arhivna Edinitsa/a. e. (Belge/Evrak), List/l. (Sayfa).
- Ts. D. A., f. 1, op. 6, a. e. 4749, l. 1.
- Ts. D. A., f. 1, op. 6, a. e. 4749, l. 11-17.
- Ts. D. A., f. 1, op. 15, a. e. 878, l. 1-2.
- Ts. D. A., f. 1, op. 15, a. e. 878, l. 3-5.
- Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 23, l. 2.
- Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 23, l. 5-7.
- Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 23, l. 10-arkası.
- Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 23, l. 14-arkası.
- Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 23, l. 16-18.
- Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 23, l. 24-25.
- Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 23, l. 27-arkası.
- Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 23, l. 36-arkası.
- Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 23, l. 38.
- Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 29, l. 2-arkası.
- Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 29, l. 7.
- Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 29, l. 9.
- Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 29, l. 14-arkası.
- Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 29, l. 16-arkası.
- Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 29, l. 18.
- Ts. D. A., f. 1, op. 68, a. e. 3634, l. 83.
- Ts. D. A., f. 1, op. 68, a. e. 3670, l. 35.
- Ts. D. A., f. 28, op. 16, a. e. 50, l. 184-186.
- Ts. D. A., f. 136, op. 26, a. e. 388, l. 2.

2. Eserler, Makaleler ve Bildiriler

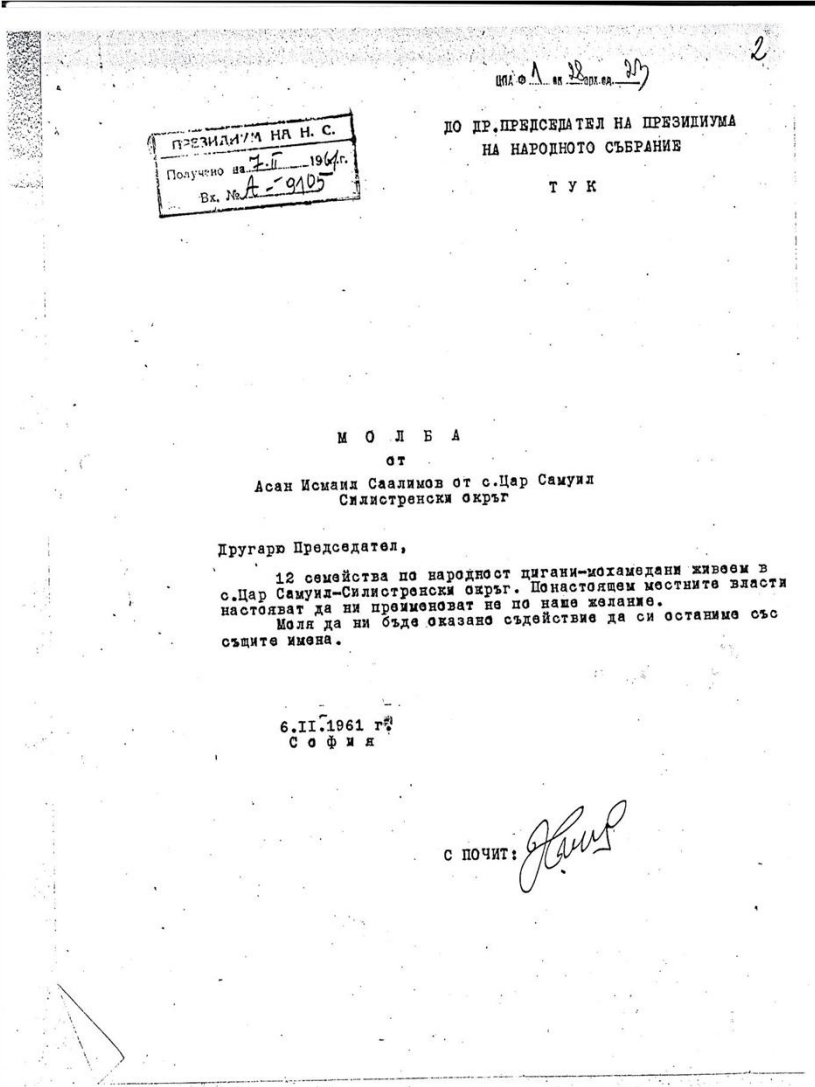
- Alp, İlker, *Belge ve Fotoğraflarla Bulgar Mezâlimi (1878-1989)*, Trakya Üniversitesi Yayınları: 90/1, Ankara, 1990.
- Alp, İlker, *Pomak Türkleri (Kumanlar-Kıpçaklar)*, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları: 2012/1, İkinci Baskı, Edirne, 2012.
- Altınöz, İsmail, *Osmanlı Toplumunda Çingeneler*, TTK Yay., Ankara, 2013.
- Balev, İ., Tsvetarski, S., “Demografski Protsesi i Bıdeşti Tendentsii v Razvitiето na Bılgariya”, *Demografsko Razvıtie na Republika Bılgariya*, Sofya, 2005.
- Balkanlı, Ali Kemal, *Şarkî Rumeli ve Buradaki Türkler*, Elhan Kitabevi, Ankara, 1986.
- Bıçaklı, Hüseyin Avni, *Türkiye-Bulgaristan İlişkileri (1878-2008)*, İmge Kitabevi, Ankara, 2016.
- Bulgaristan’da İnsan Hakları, Temel Hak ve Hürriyetler*, “2014 Raporu”, (Ed.) Bülent Yıldırım, Trakya Üniversitesi Matbaası, Edirne, 2016.
- Büksensüts, Ulrich, *Maltsintsvenata Politika v Bılgariya, Politikata na BKP Kim Evrei, Romi, Pomatsi i Turtsi, 1944-1989*, IMIR, Sofya, 2000.
- Cambazov, İsmail, *Balkanlar’da Türkler ve Müslüman Azınlıklar*, 21. Yüzyıl Türk Kültür Merkezi Yayınları, Sofya, 2013.

- Cambazov, İsmail, *Bulgaristan'da Başmüftülük Tarihi (1878-1944)*, Birinci Kitap, Bulgaristan Müslümanları Başmüftülüğü Yay., Sofya, 2013.
- Çınar, İbrahim Karahasan, *Etniçeskite Maltsninstva v Bulgariya, İstoriya, Kultura, Religiya, Obreden Kalendar*, İzdatelska Kışta "Lik", Sofya, 2005.
- Deçeva, T., "Vliyaniye na Sosyalistiçeskata Dirjava Virhu Bilgarskite Tsigani", *Bulgariya 1300, T. 3, İnstitutsii i Dirjavna Traditsiya*, Sofya, 1983.
- Denton, J., *Roma Political Participation in Bulgaria*, Washington: NDI, 2003.
- Dış Türkler-Belgeler*, T.C. Dışişleri Bakanlığı AZEM Dairesi, Ankara, 1969.
- Dimitrov, Aleksandır, "Tsiganite v Bulgariya-İdei i Stoynosti (Po Materiali ot Terenen Sondaj v Kırdjaliyski i v Haskovski Okrıg), *Seminar, Aspekti na Etnokulturnata Situatsiya v Bulgariya, 8-10 Noemvri 1991*, (Ed.) Valeriy Rusanov, Tsentr za İzsledvane na Demokratiyata, Fondatsiya "Fridrih Nauman", Sofya, 1992, 106-112.
- Erendil, Muzaffer, *Tarihte Türk-Bulgar İlişkileri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1976.
- Erim, Nihat, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasî Tarih Metinleri, C. I*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, TTK Basımevi, Ankara, 1953.
- Grekova, Maya, "İntegratsiya na Romite v Bilgarskoto Obştetstvo: Dela i Dokumenti (1999-2007)", *Sotsioloğičeski Problemi, Spetsialen Broy*, Godina XXXX, Sofya, 2008, 103-136.
- Hinkova, Sonya, "İntegratsionna Politika i Maltsinstvena Problematika na Primera na Republika Bulgariya", *Etnomaltsinstveni Problemi v Yugoiztoçna Evropa Prez 90'te Godinina XX vek i Evroatlantičeska İntegratsiya na Bulgariya*, (Ed.) Anton Pırvanov, Sofya, İz. "Albatros", 2001, 203-214.
- İvanov, Mihail, "Za Politikata na Sotsialno Vklüçvane na Romite", *Sotsioloğičeski Problemi, Spetsialen Broy*, Godina XXXX, Sofya, 2008, 66-83.
- Kamil, İbrahim, *Bulgaristan Türkleri ve Göçler, Bulgaristan Komünist Partisi Gizli Belgeleri (1944-1989), Cilt I (1944-1953)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2018.
- Kamil, İbrahim, *Bulgaristan'daki Türklerin Hakları*, YÖK Matbaası, Ankara, 1989.
- Keskioğlu, Osman, *Bulgaristan'da Türkler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 1985.
- Kojuharova, Veska, "Retrospektiven Pogled Kim Romskata Obştnost ot Sredata na 80'te Godinina XX. Vek", *Sotsioloğičeski Problemi, Spetsialen Broy*, Godina XXXX, Sofya, 2008, 246-262.
- Küçükov, Hristo, "Turskite Tsigani v Severoiztoçna Bulgariya", *Seminar, Aspekti na Etnokulturnata Situatsiya v Bulgariya, 8-10 Noemvri 1991*, (Ed.) Valeriy Rusanov, Tsentr za İzsledvane na Demokratiyata, Fondatsiya "Fridrih Nauman", Sofya, 1992, 124-127.
- Küçükov, Hristo, "Zanayatiye na Turskite Tsigani ot Severoiztoçna Bulgariya (Provadiya i Provadiyska Oblast)", *Seminar 2, Aspekti na Etnokulturnata Situatsiya v Bulgariya i na Balkanite, 21-23 Fevruari 1992*, (Ed.) Valeriy Rusanov, Tsentr za İzsledvane na Demokratiyata, Fondatsiya "Fridrih Nauman", Sofya, 1992, 99-104.
- Maruşıakova, Elena vd., *Tsiganite v Bulgariya*, "Klub 90", Sofya, 1993.
- Maruşıakova, Elena, "Tsiganite v Bulgariya i Tyahnata Religiya", *Seminar, Aspekti na Etnokulturnata Situatsiya v Bulgariya, 8-10 Noemvri 1991*, (Ed.) Valeriy Rusanov, Tsentr za İzsledvane na Demokratiyata, Fondatsiya "Fridrih Nauman", Sofya, 1992, 112-118.
- Milenkova, Valentina, "Profili na Obrazovanie pri Romite v Bilgarski Usloviya", *Sotsioloğičeski Problemi, Spetsialen Broy*, Godina XXXX, Sofya, 2008, 193-209.

- Natsionalen Statistiçeski İnstitut*, Rezultati ot Prebroyavaneto na Naseleniyeto, T. 1, Demografiski Harakteristiki, Sofya, 1994.
- Özgür, Nurcan, *Etnik Sorunların Çözümünde Hak ve Özgürlükler Hareketi*, DER Yayınları, İstanbul, 1999.
- Özlem, Kader, “Bulgaristan Romanlarının Güncel Sorunlarına Yönelik Bir Değerlendirme”, *Avrasya Etüdleri, Balkanlar Özel Sayısı*, 22, (50), 2016-2, 73-97.
- Pomporov, Aleksey, “Broyat na Romskoto Naselenie v Bulgariya Kato Problem Pri İzgrajdaneto na Adekvatna Sotsialna Politika”, *İntegratsiyata na Romite v Bulgarskoto Obşetsvo*, (Ed.) V. Topalova, A. Pomporov, Sofya, 2007.
- Pomporov, Aleksey, “Podhodi i Problemi pri Formurane na İzvadki za İzsledvane na Romskoto Naselenie v Bulgariya”, *Sotsiologiçeski Problemi, Spetsialen Broy*, Godina XXXX, Sofya, 2008, 52-65.
- Popov, Veselin, “Preferiranoto Etniçesko Samosıznanie pri Tsiganite v Bulgariya”, *Seminar 2, Aspekti na Etnokulturnata Situatsiya v Bulgariya i na Balkanite*, 21-23 Fevruari 1992, (Ed.) Valeriy Rusanov, Tsentr za İzsledvane na Demokratiyata, Fondatsiya “Fridrih Nauman”, Sofya, 1992, 86-98.
- Prava i Svobodı*, N: 4, 11.3.1991, s. 9.
- Sezgin, İbrahim, *Osmanlı Romanları, Sosyal ve Ekonomik Hayatla İlgili Belgeler*, Trakya Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015.
- Şanlier, Sinan, *Hukuki Düzenlemeler Işığında Osmanlı Çingeneleri*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2013.
- Şeker, Kadir, “1923-60 Arası Bulgaristan’dan Türk Göçleri ve Göçmenlerin Türkiye’de Karşılaştıkları Problemler”, *Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı- IV*, 21 (69), Ankara, Mart-Haziran 2015, 4077-4084.
- Şimşir, Bilâl N., “Bulgaristan Türk Azınlığının Ahdi Durumu”, *Türk Kültürü*, 24 (264), 1985.
- Şimşir, Bilâl N., *Bulgaristan Türkleri*, 3. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2012.
- Şuler, Sonya, “Bednost i Etniçnost v Protsesa na Demokratizatsiya: Romite v Bulgariya”, *Sotsiologiçeski Problemi, Spetsialen Broy*, Godina XXXX, Sofya, 2008, 137-153.
- Tilkidjiev, Nikolay, “Metodologiçeski Podhod Kim Romite i Drugite Etnosi: Politika za Etnosa ili Politika za Emantsipatsiya na İndivida?”, *Sotsiologiçeski Problemi, Spetsialen Broy*, Godina XXXX, Sofya, 2008, 7-23.
- Tomova, İlona, Otnosno Nyakoi Problemi, Koito Mogat da Vızniknat Pri Popılvane na Otgovorite na Vıprosite za Etnodemografskite Harakteristiki na Naselenieto pri Prebroyavaneto, *Natsionalen İnstitut za Prebroyavane i Jilişten Fond*, Sofya, 1992.
- Tomova, İlona, *The Gypsies in the Transitional Period*, Sofia, 1995.
- Ülger, İrfan Kaya, “Balkan Gelişmeleri ve Türkiye: 1990’lı Yıllar”, *21. Yüzyıl Eşiğinde Türk Dış Politikası*, (Der.) İdris Bal, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001, 185-200.
- Yahimov, İbrahim, “Religioznata İdentıçnost na Müsülmanite ot Bulgariya”, *Godişnik na Visşiya İşlyamski İnstitut*, (Ed.) Sefer Hasanov, Vişş İşlyamski İnstitut, Sofya, 4/2012, 222-251.
- Yavuz, Ahmet, *Türkiye Cumhuriyeti’nin Akdettiği Milletlerarası Andlaşmalar (20 Nisan 1920-1 Temmuz 1976)*, Dışişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1976.

Ekler

Ek-1: Silistre'ye bağı Tsar Samuil köyünde yaşayan Hasan İsmail Salimov'un Bulgaristan Halk Meclisi Başkanlığına gönderdiği; Müslüman Roman olan kendisi ve ailesi gibi köydeki diğer 12 ailenin isimlerinin, zor kullanılarak Bulgar isimleri ile değiştirilmek istendiğini belirten 6. II. 1961 tarihli şikâyet dilekçesi. (Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 23, l. 2)

№ 1 от 28 юни 1967

14

10
90

ва се
различни

9-МАРТ 1961 до председателя на
Президиума на народната
Събрания на Н.Р. България

ИЗВЕЩАНИЕ ОТ БАНКО

ПРЕДСТАВИТЕЛ НА ИЛ П. С.
Получено на 14. III 1967 г.
В. № 90/17

Шопба

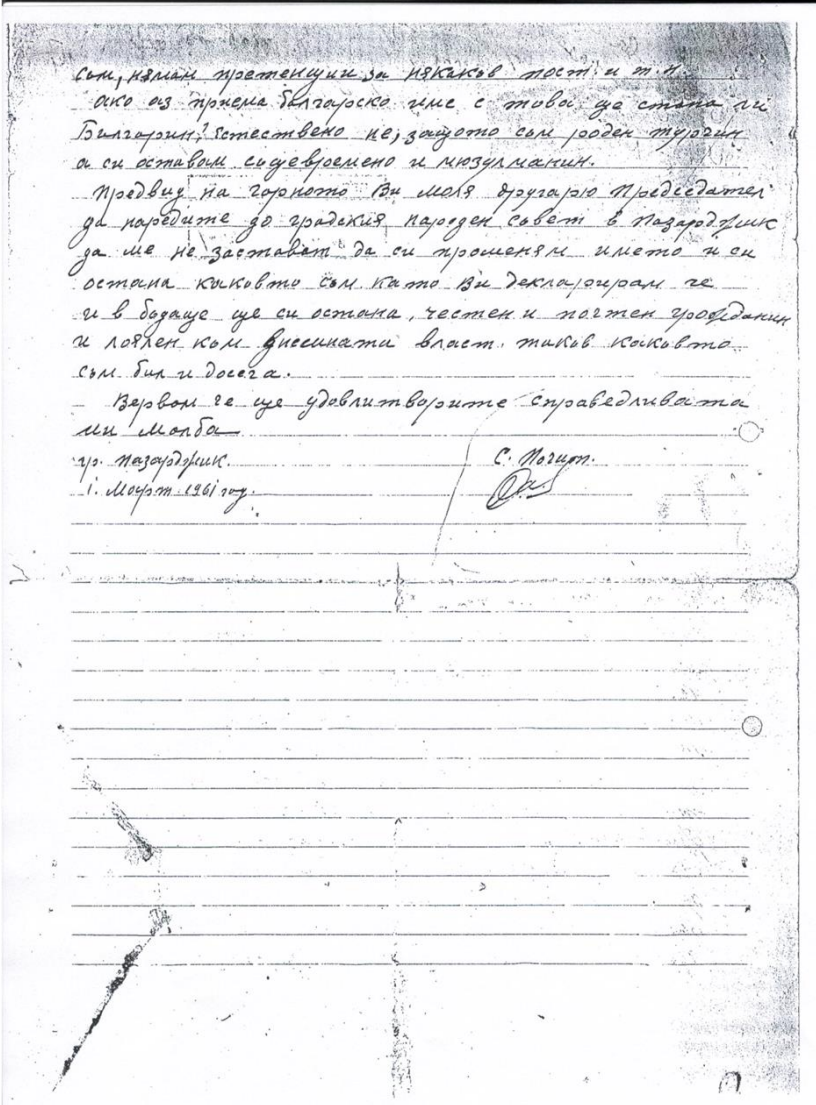
от Емар Русков Юсенов ул. Яболка № 21 Пазарджик.

Уважаем Председател,

От известно време в нашия пазарджически окръг
е подложен антицигизъм, ние от молуцистите
да бъдем проксиостани с български имена, и то
само за известна категория - шизолицистите. Като
другите като оръмаци, евреи и гурци и други
не се касират.

Шийте дари и празди са родени в България както
шийте родители и аз, ние сме си били винаги
български поданици а по народност сме си били
турци и ние паспорт № 132418 от 10 май 1953 г.
Фрунзеверва шов турски произход.

Аз съм сашеен воева, изкарах воената си служба
железен съм и мам вдеца и вейки сме зарегистри-
рани като турци по време на воевание сме мюзолманни
звествувам се като в ние отажество, работим

Ek-2: Pazarçık'tan Yaşar Ruskov Hüseyinov'un Bulgaristan Halk Meclisi Başkanlığına gönderdiği; kendisi, eşi ve üç çocuğunun Müslüman ve Türk olduğunu belirten ve isimlerinin

Bulgar isimleri ile değiştirilmesi uygulamasından vazgeçilmesini isteyen 1. III. 1961 tarihli şikâyet dilekçesi. (Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 23, l. 14 - arkası)

22.10.1962

2

Гофия

Президиумът на
Наборното събрание

Шабба

ГРЕЖИЛИ:	
Регулеско:	19.1.62
ВАН:	10047

от Алиш Нусеинов Банцов,
живуец в с. Ракитово окр. Пазарджикски

Другари,

на 23-ХІІ-61 год. ми се роди момиче. След
три дни отидох в родилния дом в Ракитово,
да да вида съпругата си и да се утвемим с
името на новороденото.

Аз съм мохамеданин и желанието ми е
детето ми да носи мохамеданско име.

Акушерката откара да стои това.

Същата акушерка обавява детето
в съвета, подписва акт за раждане,
без да е упоменато името, което аз
желаех - без друго такова

Отидох на 5-І-62 год. в съвета в
Ракитово да вида до къде е стигнала
работата със съставянето на акта за
раждане.

Служителката, водеща този гост също
отказа да дадеше на наше име детето.
Председателят също отказа, като
искаше да дадеше детето на българско
име.

След като аз отказах, другарите от съвета
ме убяваха, че ще сложат само име -
и без мене можело.

Но аз решително протестирах против
този привол от страна на нашите дру-
гари от съвета Мисля, че всеки граде-
данин на нашата страна е равноправен
и не може да се упражнява натиск върху
него.

Мисля също, че промяната на
имената е въпрос на желание, а не
насила.

Моля другари да се разгледа случая
и ми се отговори, правилно ли е.

10 I 1962 г.
С. Райнатов. Кюмюрджина. *[Signature]*

Ek-3: Pazarcık iline bağlı Rakitovo köyünden Aliş Hüseyinov Bantsov'un Bulgaristan Halk Meclisine gönderdiği; kendisinin Müslüman olduğunu ve yeni doğan çocuğuna Müslüman adı koymak istediğini ancak bunun yerel makamlar tarafından engellenerek çocuğuna zorla Bulgar ismi verdiklerini belirten 10. I. 1962 tarihli şikâyet dilekçesi. (Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 29, l. 2 - arkası)

№ 9 1 28 24

До Президиума на Народното събрание 98
гр.СОФИЯ

К. Д.
23 Август 1962 година
Емин Ахмедов Кутосманов
и
Азмина Мехмедова Кутосманова

Съобщаваме на Върх. К-т
на БКМ и на Върх. на Съв.
дните за раждане на дете
на 13 юли 1962 г. в с. ЛЪКИ, окръг Смолянски.

ЖАЛБА

от

ЕМИН АХМЕДОВ КУТОСМАНОВ и
АЗМИНА МЕХМЕДОВА КУТОСМАНОВА, и двамата от с.
ДЖУРКОВО, окръг СМОЛЯНСКИ

ДРУГАРЮ ПРЕПОДАТЕЛ,

На 13 юли 1962 година ни се роди дете от мъжки пол /двамата
сме съпрузи/ в родилницата в с.ЛЪКИ, окръг Смолянски.
И двамата родители желаем детето ни да носи собствено име ШАБАН
обаче в Селския общински народен съвет в с.ЛЪКИ в продължение на
40 дни ни пречат и не съставят акт за раждане с горното име, като към
бил подземен минаен работник в продължение на 8 години и сега съвета
не ми издава удостоверение и не мога да получа семейни добавки.
Като Ви излагам горното моля да разпоредите да се състави акт
за раждане на детето ми с собствено име както е посочено по-горе.
Моля да бъда уведомен за резултата.
21 август 1962 год.
с.Лъки.

Родители-с уважение: 1/ [Signature]
2/ [Signature]

Ek-4: Smolyan şehri Djurkovo köyünden Emin Ahmedov Kutsosmanov ile eşi Azmina Mehmedova Kutsosmanova'nın Bulgaristan Halk Meclisine gönderdiği; yeni doğan erkek çocuklarına Şaban ismini koymak istediklerini ancak yerel makamların 40 gündür bunu engelleyerek kendilerine doğum belgesi vermediklerini belirten 21. VIII. 1962 tarihli şikâyet dilekçesi. (Ts. D. A., f. 1, op. 28, a. e. 29, l. 18)

Handwritten signature
POB

ДО

№ 10.15.1878

1

ДРУГАРЯ МИТКО ГРИГОРОВ
 СЕКРЕТАР НА ЦК НА БКП

Другарю Григоров,

След Осмия конгрес на партията в Централния комитет, Министерския съвет и Президиума на Народното събрание се получават много молби от цигани, които са приели български имена, с искане да им се възстановят старите имена. С такава цел в ЦК на партията идват и отделни делегации и лица. С малки изключения, това са цигани, изповядващи мохамеданска религия. Така например от постъпилите 359 молби от началото на декември 1962 г. до 15 януари т.г. 331 са от селата Нова Черна, Стефан Караджа и Цар Самуил, Силистренски окръг.

Както е известно, главната причина за тези настроения е обстоятелството, че в някои райони на страната като Силистра, Разград, Търговище, Кърджали, Пловдив и другаде окръжните комитети на партията допуснаха кампанийно и в много случаи административно провеждане на решение № 229 от 31.X.1959 г. на ПБ на ЦК на БКП за регистриране на желаещите цигани като българи, за замяна на мохамеданските им имена с български. От друга страна редица активисти от средите на циганите-мохамедани не бяха и все още не са съгласни с посоченото по-горе решение.

В резултат на това много цигани, които се регистрираха като българи и приеха български имена, сега отказват да получат новите си паспорти и да регистрират новородените си деца като българи. При това явно е, че на редица места тази работа се върши организирано, че някои хора съзнателно подбутват

2

- 2 -

№ 1.15.848

циганите-мохамедани да правят колективни изложения, да ходят при разни адвокати и пр.

Вземайки повод от многобройните молби, които в последно време се получиха в ЦК, Министерския съвет и Президиума на Народното събрание, предлагаме да се направи следното:

1. Да се обърне още един път внимание на окръжните комитети на партията за най-строго спазване на решението на Политбюро от 31.X.1959 г. и писмото на др. Живков от 7.II.1961 година по този въпрос.
2. Да се постави задача на окръжните комитети на партията в Силистра, Разград, Търговище и на ГК на БКП в Пловдив, от където има най-много молби и възражения, да организират и проведат широка разяснителна работа сред циганите, които са подали тези молби с оглед те да бъдат убедени, че правилно са постъпили, когато са сменили имената си. Независимо от това, че повечето от тях са били заставени по различен начин да приемат български имена, сега няма да бъде правилно да се връщаме назад, защото това веднага ще се разнесе в цялата страна и дори ония цигани, които днес не поставят въпроса за връщане на старите имена, ще започнат да правят подобни изложения и молби.

Тъй като най-много изложения има от Силистренски окръг, предлагам с такива указания за Силистра да замине др. Арунов, който на място да провери по-масовите случаи, след което отново да Ви информираме по този въпрос.

6.II.1963 г.
София

Зав.отдел "Пропаганда и агитация" на ЦК на БКП: *В. Иванов*
/В. Иванов/

Ek-5: BKP MK "Propaganda ve Ajitasyon" şubesindeki V. İvanov'un, BKP MK Sekreteri Mitko Grigorov'a; isimleri zorla değiştirilen Müslüman Romanların eski adlarını geri istediklerine dair 359 adet şikâyet dilekçesi gönderdikleri bilgisini veren ve bunlara karşı ne gibi tedbirler alınması gerektiğini belirlemek için Harunov'un görevlendirilmesini isteyen 6. II. 1963 tarihli yazısı. (Ts. D. A., f. 1, op. 15, a. e. 878, l. 1-2)